

CONTROL DE STIL

LIBERTATE DE IDEI

REVISTA LITERARA

APARE ODATA PE LUNA

Director:

Ioan Rădoi.

Redactor-Administrator:

Th. N. Stoenescu

OBSERVATIUNI ASUPRA PROIECTULUI DE LEGE

PENTRU

CODICELE DE COMERT

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

Procedura Comercială.

Mulțămind D-lui Ministru al justiției pentru deosebita onoare ce 'mă-a făcut, exprimându-mi verbal dorința sa, de a auzi și părerea mea asupra importantului pentru țară *Proiect de lege al codicelui de comerț*, elaborat de o comisiune instituită ad-hoc, cred de o scumpă datorie, mai ales din cauza importanței acestei legi, a îndrăzni să fac aceasta și să o fac și prin publicitate, pentru că ast-fel cred eu, voi fi mai folositor celor îndrept, chemați a rosti ultimul lor cuvânt asupra acestei legiuri.

Să nu se creadă că dându-mi seama de importanța acestei lucrări, și de slabele mele cunoștințe, în raport cu ilustrii bărbați ce au format comisiunea care a elaborat acest proiect

de lege, nu am ezitat îndelung pentru a începe această lucrare. Dar, ce să fac, am o deviză a vieții mele „datoria înaintea de toate“ și dator sunt să depun în serviciul țării mele rezultatul observațiilor ce studiul și practica legilor comerciale mi-a inspirat.

Urmând dorinții D-lui Ministru al justiției, voi începe cu partea relativă la „Procedura comercială“ și în urmă voi trata fie-care materie în parte.

Este oare trebuință să mai spun aci cât de dificilă a făcut Onorata Comisiune sarcina și a criticului și a legiuitorului în a vedea limpede asupra acestui proiect, și a-și da seama în cunoștință de cauză de complecsul dispozițiilor sale, și mai ales de rațiunea modificărilor introduse la tipul ce a servit de normă la alcătuirea lui.

Toată lumea știe că cea ce a servit de normă comisiunei la alcătuirea acestui proiect de lege este codul de comerț Italian, și deci toată lumea își închipuește, că dacă nu alta, dar cel puțin, acolo unde trebuie, dispozițiile acestui proiect au să fie o traducție fidelă a legii Italiene. Din nenorocire, lucrul nu este așa. Onorata comisiune, în unele părți ale proiectului, poate pentru a nu fi acuzată de o absolută copiere, a găsit cu cale a omite oare-care folositoare dispozițiuni cu totul, pe altele a le trunchia, fără a spune pentru ce; mai ales că dupe cum voi arăta, aceste omisiuni și aceste trunchieri, nu sunt inspirate, în cea mai mare parte, nici de preceptele științei, nici de preceptele practicei judiciare.

Sarcina comisiunei întru aceasta era însă din cele mai facile. Fie-care din membrii, însărcinat fiind cu a elabora câte o parte din acest proiect, ar fi trebuit, nu numai să traducă, să trunchieze sau să omită dispozițiile legii Italiene, dar să și arate prin o deslușitoare dare de seamă, pentru ce a tradus numai, a trunchiat sau a omis cutare dispozițiuni (lucrurile acesta s'a făcut însă numai de unul din membrii, D-l Degrea, pentru partea relativă la Cambii), pentru ca atât corpurile legiuitoare, precum și cei ce ar fi chemați mai târziu să interprete această legiuire, să și poată în cunoștință de cauză da seama de spiritul care a domnit la alcătuirea acestei legiuiri.

Nu ast-fel se procede în alte țări și nu ast-fel s'a procedat în Ital'ia cu confecționarea noului său Cod de comerț, actualmente în vigoare. Și acolo confecționarea Codului de comerț a fost încredințată unei comisiunei, și apoi alteia, și toate aceste comisiuni, când a găsit cu cale să modifice întru ceva la vec' iul Cod, sau a menține dispozițiunile acestui Cod, au spus cuvântul pentru care s'a facut modificarea, sau s'a menținut vechea legiuire, și numai dupe o lucrare făcută ast-fel s'a supus în deliberarea Corpurilor Legiuitoare. Spre a se convinge cineva despre aceasta n'are de cât să consulte cartea ilustrului profesor Ercole Vidari și membru al comisiunei, intitulată „Il nuovo Codice di commercio“. Este însă adevărat că acolo s'a dat timp mai îndelungat (aproape 10 ani) acestor comisiuni pentru a 'și termina lucrarea, și pentru a aduna materialul trebuitor pentru alcătuirea ei.

Acestea zise, și poate am zis prea multe, voiū începe cu ce mi-am propus și anume cu *Cartea IV* intitulată „*Despre Acțiunile comerciale și durata lor*“, și înainte de toate cu *Capitolul I* intitulat „*dispozițiuni generale*“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

Relativ la *competența comercială*, găsim art. 857 al. I, redactat ast-fel: *Tribunalele comerciale sunt competente a judeca, în prima și ultima instanță, până la valoarea de 1500 lei, capital și interese, și cu apel până la orî-ce valoare.*

1) *Toate acțiunile relative la fapte de comerț între orî-ce persoane ar fi.*

Tot în această privință mai găsim art. 860 ce zice ast-fel :

„Chiar când faptul este comercial numai pentru una din părți, acțiunile ce deriv dintr'ensul, sunt de competența jurisdicțiunei comerciale“.

Și în fine art. 54 zice: „Dacă un act este comercial nu-mai pentru una din părți, toți contractanții sunt supuși în cât privește acest act, legii comerciale, afară de dispozițiunile privitoare la persoana chiar a comercianților, și de cazurile în care legea ar dispune în alt-fel.“

Prin aceste dispozițiuni se introduce o inovațiune radicală actualei noastre legiuri civile și comerciale.

Dupe interpretația generalmente admisă a actualei noastre legiuri, dacă contractul este comercial pentru unul din contractanți și necomercial pentru cel-l-alt, obligațiunile isvorâte din un asemenea contract se regulează de legile comerciale, sau civile, dupe calitatea părții defendoare. Pe când, dupe proect, toate asemenea obligațiuni se regulează numai dupe legile comerciale, fie aceasta relativ la probă, fie relativ la întinderea presumată a obligațiunilor (solidaritate, plată de dobânzi mai mari, etc.), fie relativ la jurisdicțiune.

Este însă de întreat dacă în țara noastră, destinată prin poziția sa geografică, a fi prin eselență mai mult o țară eminamente agricolă, și nu comercială ca Italia, este oare bine a introduce privilegiul acesta esorbitant al elementului comercial, asupra celui civil, și să derogăm mai cu seamă *relativ la jurisdicțiune*, la regulele tutelării și mai blânde stabilite de legea civilă, permițând a se deroga când procesul va fi al unui comerciant contra unui civil, relativ la jurisdicțiune, nu numai la regulele de incompetență *ratione materiae*, dar de cele mai multe ori și la regulele de competență *ratione personae*.

Afară de aceasta dacă toate felurile de procese cu caracter comercial pentru una din părți ar trebui duse înaintea Tribunalului de comerț, s'ar aduce mare jenă cetățenilor împovărându-i prea mult cu taxe și cheltueli, căci pe când în virtutea actualei legiuri s'ar putea duce în unele cazuri procesul înaintea judeului de ocol, și prin urmare a obține justiție și repede și cu puțină cheltuală, dupe proect, toate asemenea procese vor trebui duse la Tribunalul de comerț, la capitala județului, unde justiția nu s'ar putea obține de cât cu mare străgânire și cheltuală (plată de taxe mai mari, portărei, etc).

De acea sunt mai de preferit în această privință raționalele dispozițiuni ale art. 13 din Procedura de comerț Belgiană în următoarea coprire :

Si la contestation a pour objet un acte qui n'est pas commercial à l'égard de toutes les parties, la compétence se détermine par la nature de l'ENGAGEMENT DU DEFENDEUR, și care

dispozițiunii n'au dat loc în practică la nici o critică, pe când nu cred să fie același lucru și pentru dispozițiunile legii Italiane, dupe care sunt copiate în tocmai cele din proiect, reproduse mai sus.

Notăm că la art. 857 al. I, în locul expresiunilor *relativ la*. . . . este mai juridic și ezact să se zică *izvorâte din*.... aceasta pentru a se pune redacția acestui articol în concordanță cu redacția art. 860, care exprimă aceiași ideie când zice *acțiunile CE DERIV dintr'ênsul*. . . etc. și pentru că expresiunile *relativ la*. . . se înțeleg în sens mai larg ca expresiunile *izvorâte din*. . . .

În sfârșit pentru a termina, părerea mea este, că aceste dispozițiuni trebuiesc modificate ast-fel:

Art. 857, al I. Tribunalele comerciale sunt competente a judeca, etc.

1) Toate acțiunile *izvorâte din* fapte de comerț, între orice persoane ar fi.

Dacă contestațiunea are de obiect un fapt care nu este comercial în privința tuturilor părților, competența se determină dupe natura angajamentului defendorelui.

Iar dispozițiunile art. 860, *trebuiesc suprimate.*

Dispozițiunile art. 857 al. 4 în coprire : „Contestațiunile dintre călfi sau ucenici, băeți și servitori de magazin, comisionari de strade și lucrători cu ziua, luna sau anul, etc.“ și cari sunt o derogatie la dispozițiunile art. 52, al. e, din legea judecătoriilor de ocoale, mi se par neraționali, căci pe lângă că ele reclamă o grabnică soluțiune, dar intervenind pentru sume adese ori puțin importante, și din partea a unor persoane sărace, și ca atare demne de o deosebită sollicitudine din partea legiuitorului, ar trebui rezolvate nu numai cu celeritate, și dupe cunoștințe speciali, dar încă și cu puțină cheltuială, lucru ce nu se poate obține, de s'ar menține aceste dispozițiuni ale proiectului.

De altă parte, este esorbitantă și actuala dispoziție a art. 52 al. e din legea judecătoriilor de ocoale, dupe care asemenea contestațiuni sunt de competența judecătorului de ocol în

primă instanță *până la ori ce valoare*, așa că s'a văzut asemenea pretențiuni formulate pentru zecimi de miș de lei, duse în prima instanță la judecătorul de ocol, ceea ce evident nu mai trebuie tolerat.

Păreră mea dar este ca să se mențină actuala dispoziție a art. 52 al. e din legea judecătorilor de ocoale, însă numai pentru contestațiuni până la valoarea de lei 1500, trebuind ca cele de o mai mare valoare, să fie duse direct înaintea Tribunalului de comerț. Și ast-fel dispozițiunile al. 4 al art. 857 pot forma obiectul unui aliniat la art. 858 cu adăogire la fine a următoarelor expresiuni „*de la valoarea de lei 1500 în sus, capital și interese*,” iar nu la art. 857 unde se află actualmente, acesta pentru a nu se strica sistema și armonia dispozițiunilor din art. 857 al. 1.

Dispozițiunile art. 862 trebuie suprimate ca inutile, ele nefiind de cât o repetițiune a art. 105 și 109 Pr. civ. pe câtă vreme prin dispozițiunile art. 856 din proiect se declară că „*Esercițiul acțiunilor comerciale se regulează dupe principiile codicelui de procedură civilă, cu excepțiunile coprinse în Codicele de față.*”

Nu începe îndoială că dispozițiunile art. 858 trebuie compectate și în sensul de a se atribui Tribunalele comerciale în mod formal și espres, competența de a statua asupra *tutor acțiunilor relative la Cambii, efecte la ordin sau la purtător* fără nici un fel de deosebire de persoanele ce le ar semna sau emite, căci în alt-fel de chip, această competență ar rămânea sub domeniul picipiilor generale de drept (art. 857, 1), și prin urmare mai tot d'a una ar fi de examinat chestiunea de a se ști, dacă cutare cambie, efect la ordin sau la purtător, este sau nu un act de comerț; cambiile, efectele la ordin sau la purtător nefiind evident prin ele înșiși acte de comerț, sau mai esact efecte de comerț.

Cel puțin actuala legiuire prin art. 306 ult. alin. și art. 308 Reg. Org., întocmai ca și legiuirea Franceză (art. 632,

636 și 637) prescrie și reglementează formal această competență a Trib. comercial, tot d'a una pentru polițe, și sub oare-cari condițiuni pentru biletele la ordin.

Este cu atât mai necesar a se face aceasta cu cât prin art. 341 și urm. se reglementează numai eserițiul acțiunilor cambiale, iar nici cum nu se determină jurisdicțiunea înaintea căreia va trebui adresată această acțiune, și anume dacă numai înaintea Tribunalelor de comerț, sau și Trib. de comerț și Tribunalelor Civile, dupe cum se va judeca că cambia este efect civil sau comercial în conformitate cu prescripțiunile art. 857, și 1 din proiect.

Este însă învederat că discuția aceasta trebuie să fie înlăturată cu totul, căci ar deveni periculoasă pentru siguranța creditului și circulațiunei acestor fel de efecte, destinate a juca în practica afacerilor rolul monedei. Această discuție nu poate fi înlăturată în alt-fel de cât atribuindu-se exclusiv și în mod formal Tribunalelor de comerț competența de a statua asupra acțiunilor ce ar deriva din ele, căci cam ast-fel este și spiritul dispozițiunilor din proiect, și trebuințele exprimate în ziua de azi de practica afacerilor. Teamă nu poate fi de loc întru aceasta, căci această exclusivă competență derivă din chiar forma și natura acestor fel de efecte, precum și din rolul ce ele sunt destinate a juca și n'ar trebui prin urmare să ne preocupe de loc calitatea persoanelor ce le au subscris, care, de alt-fel, chiar de n'ar fi comerciante, prin această subscriere tot nu vor deveni comerciante, căci evident niminea nu se poate zice, că-și poate face o profesiune din subscrierea de polițe sau bilete la ordin (cambii).

Din cele ce am spus, părerea mea este a se mai adăoga la art. 858 un alin. care se formeze al. 2 în următoarea cuprindere:

2. *Toate acțiunile relative la cambii, efecte la ordin sau la purtător între ori-ce persoane ar interveni.*

Dispozițiunile art. 859 și 863 în cuprindere:

ART. 859. — „Când se contestă calitatea de herede a unei „părți, afacerea se trimite tribunalului civil competente a

„statua asupra incidentului, rămânând Tribunalului comercial „dreptul de a se pronunța asupra cererei principale.“

ART. 863. — „Dacă cu ocaziunea judecării unei afaceri comerciale, părțile sunt trimise înaintea Tribunalului civil, „în urma unui incident de fals, sau pentru că acesta să sta-tueze asupra calității de herede a uneia din părți, judecătoria comercială e în drept ca, mai înainte de hotărârea asupra „incidentului, să ordone provizoriu orî-ce măsuri folositoare în „cauză“, relevează o derogățione la importanta acsiomă de procedură că „*judecătorul acțiunei este și judecătorul esceptiunei.*“

Nu cunosc complexul legiuirei de procedură civilă și de organizare judecătorească Italiană, și de acea nu-mi pot da seama de rațiunea existenței acestor dispozițiuni în procedura comercială Italiană. Pot zice însă că cunosc întru cât-va, complexul dispozițiunilor legiuirilor noastre de procedură civilă și de organizare judecătorească, și mărturisesc că față cu acest complex de dispozițiuni, nu am găsit altă rațiune a existenței dispozițiunilor art. 859 și 863 din proect, de cât că „*asa este și în codul de comerț Italian*“, căci ele nu corespund nici trebuințelor practice ale unei bune administrațiuni a justiției, nici sunt dictate de preceptele științei și jurisprudenței trase din complexul dispozițiilor legilor noastre de procedură și de organizare judecătorească.

Intr'adevăr, după preceptele științei și jurisprudenței, întinderea și aplicațiunea rațională a regulei „*că judecătorul unei acțiuni are în general calitate de a statua și asupra esceptiunilor,*“ voesc ca jurisdicțiunea Tribunalului competent să se întindă nu numai asupra cererii, dar asupra procesului întreg, căci este și nerațional și neconform cu esigențele practicei, ca judecătorii cari au calitate de a judeca o acțiune să nu aibă și puterea de a statua asupra apărărilor, sau incidentelor la care ar da naștere areastă acțiune, și să fie espuși la orî-ce moment, a se vedea desesizați de un litigiū regulat introdus înaintea lor, numai pentru că a supravenit în mod incidental o chestiune care scapă competenței lor. De acea luându-se vorba esceptiune în sens larg se și zice că *judecătorul acțiunei este și judecătorul esceptiunei*, cea ce însemnează că Tribunalul valabilmente sezizat de un proces are dreptul de a

se pronunța și asupra cererilor reconvenționale și incidente (chemări în garanție, cereri de intervențiune), precum și asupra măsurilor (devoirs) de instrucțiune la care ar da loc rezolvarea acestui proces, de și ele ar fi trebuit duse înaintea altor judecătoria, dacă s'ar fi prezentat sub formă de acțiuni principale.

Aplicațiunea însă a acestei reguli cere distincțiuni.

Ea se aplică de plin drept Tribunalelor de prima instanță, care sunt judecătoria a tutulor excețiunilor, chiar dacă ar fi în afară de competența lor *ratione materie*, aceasta pentru că Tribunalele de prima instanță în calitatea lor de judecătoria de drept comun au plenitudinea jurisdicțiunii. În privința însă a Tribunalelor de excețiune, precum sunt și Trib. de comerț, trebuie să facem deosebire între excețiunile, care introduse fiind sub formă de cereri principale, nu ar fi de competența *ratione personae* a Tribunalului, și cele care nu ar fi de competența *ratione materie*. Pentru cele d'ânteu nici o îndoială că, fie ca cereri reconvenționale, fie incidente, sunt de atributul Trib. de excețiune competent a statua asupra cererii principale, pentru cele l-alte însă nu, ci ele trebuiesc lăsate a se judeca de Tribunalul competent *ratione materie*. Aceasta ca principiu.

O chestiune prealabilă însă se pune în această privință și anume: jurisdicțiunea Tribunalelor de excețiune în materie de apărări și incidente, încetează ea numai în virtutea unui *text formal*, sau trebuie să se abțină de a judeca orî-ce apărare sau incident, care ar suleva o chestiune străină competenței lor *ratione materie*, și această chestiune se naște din pricină ca regula aceasta nu e formulată espres nicăeri de lege. Chestiunea de și controversată însă dupe interpretația cea mai rațională, singurile apărări sau excețiuni asupra cărora Tribunalele de excețiune nu pot statua sunt numai acelea pe care un *text formal* le sustrage jurisdicțiunii lor, atribuindu-le jurisdicțiunii unei alte judecătoria. Așa sunt, de exemplu, chestiunile relative la starea, civilă (326 C. Civ.) chestiunile de proprietate și de servitute imobiliară (56 lg. jud. de Ocoale), chestiunile de fals incident criminale (art. 8 Pr. C. Pen.). Această interpretare se motivează chiar pe

tecstele citate, cari precizând cazurile în care Trib. de excepțiune trebuie să se abțină, indică *prin a contrario* că în orî ce altă ipoteză 'i este permis a judeca.

Vorba chestiunii relative *la starea civilă* din art. 326 c. civ. trebuiește înțeleasă în sens restrictiv și anume, numai cele relative la chestiunile de filiațiune, iar nu și la acelea cari se rapoartă la starea persoanelor propriu zis, și cu atât mai puțin la acelea cari se rapoartă la calitatea juridică, și care ar influența, prin urmare, asupra existenței Creanței.

Rezultă prin urmare că Tribunalele de excepțiune sunt competenți a statua: 1) Dacă defendorele era *capabil* de a contracta o datorie comercială, sau de nu era din contră, minor neemancipat, sau femeie căsătorită neautorizată 2) Dacă defendorele recunoscut ca rudă a debitorului, este chemat a 'i succede; 3) Dacă este herede *pur și simplu*, herede *beneficiar*, sau *renunțator*, sau dacă este încă în termen de a se pronunța; 4) Dacă a fost căsătorit sub regimul dotal, și dacă prin urmare imobilele sale nu pot să fie urmărite.

Dacă acest lucru se poate zice în legislațiunea Franceză, cu atât mai mult trebuie să se zică și să se admită la noi, unde organizația Tribunalelor noastre de comerț, consistă din o fericită combinație între elementul civil și elementul comercial, așa că Tribunalul comercial lucrând tot d'a una cu complectul prescriș de lege pentru judecata proceselor civile, nu se poate cătuși de puțin pretinde că justițiabili ar fi lipsiți de garanțiile jurisdicțiunii civile și de drept comun, precum ar fi în Francia, Belgia și Italia, unde Trib. de comerț sunt compuse numai din element comercial și electiv.

Deci la noi este și drept și rațional ca pentru Tribunalele comerciale regula *judecătorul acțiunii este și judecătorul excepțiunii* să fie și consacrată espres de lege, și ast-fel dispozițiunile art. 859 și 863 din proiect nu aū rațiune de a ezista, și trebuie prin urmare suprimate, și aceasta cu atât mai mult cu cât nici conform actualei noastre legiuri, pentru chestiunile prevăzute în aceste articole, ivite în mod incidental cu ocazia judecării unui proces comercial, nimēnui anu 'ir trece prin gând că ar putea cere desezizarea Trib.

comercial, și trimiterea lor a se judeca de Tribunalele civile.

Din cele espuse mai sus, părerea mea este că suprimându-se art. 859 și 863 să se înlocuiască cu următoarea dispoziție de lege:

„Tribunalul comercial competent pentru a statua în privința unei cereri principale este competent a statua și asupra cererilor incidente și măsurilor de instrucțiune la care ar da loc această cerere principală.

„Cu toate acestea Tribunalele comerciale nu vor putea statua asupra chestiunilor de filiațiune, de proprietate sau servitute imobiliară, de fals incident criminal; precum și de ori de câte ori legile vor dispune expres în alt-fel, și afară de cea ce se dispune în materie de faliment.“

Lucrul acesta se va putea face cu atât mai lesne, cu cât dispoziție aproape identică există și în legea Belgiană (art. 38 și 50 Pr. C. Com.).

Dispozițiunile art. 864 destinate a determina cari sunt Tribunalele comerciale competente *ratione personae* a judeca o afacere sunt o concepție proprie și fantastică a Onoratei Comisiuni, căci pe lângă că nu corespunde cu redacția nici a unei alte legiuri străine, Italiană, Franceză sau Belgiană, și pe lângă că a o redacție confuză, dar cel puțin nici nu sunt în acord cu trebuințele practice ale comerțului recunoscute sau semnalate în toate aceste legislațiuni. Într'adevăr cea ce a voit legiuitorul tutulor acestor țări spre a corespunde trebuințelor practice ale comerțului a fost de a da oare-care latitudine reclamantului, permițându-i de a seziza pe Tribunalul cel mai de aproape pentru a face să se judece cât mai curând procesul său. De acea în legislațiunile ziselor țări se proclamă o facultate pentru reclamant de a se adresa: 1. Ori la Tribunalul domiciliului său reședinții defendorelui; 2. Ori la Tribunalul locului în care promisiunea s'a făcut și marfa s'a predat; 3. Ori la Tribunalul locului în care s'a stipulat a se face plata. — Cam acestea sunt și dispozițiunile art. 17 din Pr. Codului nostru de comerț.

Dispozițiunile art. 864 al proiectului suprimă această salu-

tară facultate, și nu menționează de loc competența Tribunalului locului de plată.

Deci pentru a scurta, părerea mea este: că pentru buna redacție a art. 864 din proiect trebuie să combinăm dispozițiunile legii Belgiane (art. 39, 42 și 43) și acele ale legii Franceze (art. 420 corespunzător cu art. 17 al legii noastre) și prin urmare acest articol trebuie modificat ast-fel:

„Art. . . . In materie comercială acțiunile personale și mobiliare se vor putea intenta dupe alegerea reclamantului:

„1) La Tribunalul unde cel ce s'a obligat și are stabilimentul său comercial, sau cel puțin domiciliul, ori reședința;

„2) La Tribunalul locului unde obligațiunea a luat naștere, sau unde va trebui să fie sau a fost efectiv executată.

„3) La Tribunalul locului unde s'a stipulat a se face plata.

„4) Dacă s'a ales un domiciliu pentru executarea unui act, acțiunea se va putea intenta la Tribunalul acestui domiciliu.“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Art. 868 și urm. determină forma de a procede înaintea Tribunalului de comerț.

In această privință nu știu dacă nu ar fi fost nemerit ca pentru Tribunalul de comerț, Onor. Comisiune să completeze lacunele procedurii de drept comun, relativ la chestiunea de cea mai mare justiție, ca litiganții să știe și să cunoască reciproc mai înainte de cercetarea procesului motivele și mijloacele în virtutea cărora fie-care și susțin legalitatea pretențiunilor lor, ca cu chipul acesta să se înfățișeze înaintea justiției ast-fel pregătiți, în cât susținerea procesului să nu mai fie, cum se întâmplă adesea acum, o cauză de surprindere și de mistificațiune și pentru părți și pentru judecători. Cerința aceasta nu este obiectul fantaziei mele, căci principiul este admis în legislațiunea tuturor statelor civilizate, de unde avem împrumutate și noi legile noastre de procedură. In toate aceste legiuri, mijloacele de susținere a unei cereri și actele pe care se întemeiază, se comunică reciproc de litiganți, mai înainte de ziua sorocită pentru înfăți-

șare, prin mijlocirea agenților numiți *avoués*; la noi legiuitorul temându-se poate a nu încărca cu cheltueli prea mari procesele și a evita și numeroase străgăniri prin neregularitatea comunicării actelor, nu a admis instituirea acestor agenți și prea bine a făcut. A căzut însă într'alt păcat. A suprimat cu totul, sau nu a prescris de loc măsuri preparatorii de instrucțiune, sau de cunoaștere întru cât-va, a mijloacelor de susținerea proceselor. În dosar nu figurează alt de cât petiția reclamantului, redactată mai adesea cam așa: „*Dupe actele ce posed, și pentru motivele ce voiî dezvoltă la ziua înfățișerei, având a lua de la D-nu. . . . etc.*”, așa că procesele se ia în cercetare mai adesea cu totul nepregătite și prin advocați luați în grabă și dupe întemplantare, și prin urmare susținerea și rezolvarea lor este adese ori, dupe cum am mai spus, chestiune de curată dibăcie și mistificațiune, lucru ce evident nu mai trebuie tolerat, căci multe străgăniri și nedreptăți se săvârșesc din această cauză și mult face să decadă credința cetățenilor în eficacitatea legilor și justiției.

Așa dar, ~~părerea mea este, că reclamantul~~ ~~dată~~ cu petiția de intentarea acțiunei, va trebui să depună în dublu exemplar copii simple, certificate de dânsul pentru conformitate cu originalul, dupe actele cu care are a-și susține pretențiunea; un rând de copii să rămână la Tribunal, iar altul să se comunice defendorelui o dată cu comunicarea copiei dupe petițiune; defendorele de asemenea să fie obligat ca mai înainte de înfățișarea procesului să depună și dânsul la grefa Tribunalului copii dupe actele cu care are și dânsul să-și susțină pretențiunea sa contra reclamantului, dinpreună cu un memoriu dezvoltător al pretenției sale, și care acte să stea atașate la dosar pentru ca reclamantul să vie singur să ia cunoștință despre ele. Acestea sub pedeapsă de daune-interese pentru fie-care din părți, în caz de amânarea procesului din această cauză.

Prin urmare, eu aș dori ca mai înainte de art. 868 să se adauge un articol redactat ast-fel:

Art. . . . „Ori-ce cerere sau reclamare înaintea unui Tri-

„bunul de comerț se va face printr'o petițiune adresată Președintelui Tribunalului.

„O dată cu depunerea acestei petițiunii, reclamantul va mai depune în dublu exemplar, și copii dupe actele cu care voește a-și susține reclamațiunea, cari copii certificate de densusul de conformitate cu originalul, un exemplar va rămânea atașat la dosarul cauzei, iar altul se va comunica pârâtului o dată cu copia dupe petețiune.

„Pârâtul primind acestea, este dator ca în termen util să depună și densusul, la grefa Tribunalului, copii dupe actele sale cu care înțelege a combate pretențiunea pornită contra, dimpreună cu un memoriu dezvoltător al pretențiunii sale, și cari acte vor rămânea atașate la dosarul cauzei pentru ca reclamantul să ia singur cunoștință despre densussele, de va crede necesar.“

În privința art. 868 al. 1 eu aș prefera mai bine redacțiunea art. 874 Italian și anume: „In toate cauzele comerciale termenul de înfățișare stabilit de procedura civilă se reduce la jumătate.“ — Aceasta însă cu corectivul din art. 5 din proc. noastră comercială, dupe cum voiū esplica mai jos, suprimându-se ast-fel espresiunile „nu va fi mai lung de 30 zile de la data citațiunei,“ care de alt-fel sunt și incorecte, căci ce va să zică espresiunea: de la data citațiunei, data când s'a făcut citațiunea în cancelarie, sau data când ea s'a încunoștințat părții? Dacă s'ar înțelege data când s'a făcut în cancelarie, toate garanțiile ce legea trebuia să ia pentru a da părților timp de pregătire, se reduc la nimic, putându-se ține citația în cancelarie, sau neîncunoștințată pînă cu câte-va zile mai înainte de înfățișarea procesului.

Aliniatul 3 tot al acestui articol trebuiește modificat în sensul că în loc de vorba *cel mult*, să se zică: *cel puțin*, căci cu actuala redacție, termenul pentru cei domiciliați afară din România, ar putea numai să nu fie prelungit, iar scurtat cât ar pofti judecătorul.

Acest sistem nu mi se pare bun, legiuitorul trebuie să acorde părții un termen îndestulător pentru a-și pregăti apărarea, și a se putea prezenta la judecată; și de aceea eu aș fi pentru o redacție ast-fel:

Pentru cei domiciliați afară din România, termenul citațiunei va fi cel puțin de 40 zile.

Dar pentru că cu scurtarea termenului în modul așa indicat, precum și dacă se va adopta măsura de instrucție preparatorie ce am propus, se pot întâmpla cazuri, mai ales când termenul de la primirea citației a fost prea scurt, și actele de consultat prea multe pentru ca pârâțul să fi fost în măsură de a-și putea pregăti apărarea, și pentru că ar fi crud lucru a judeca și condamna pe un om fără ca el să fi fost în măsură de a se putea apăra, este bine a se adopta salutara și părinteasca dispoziție a art. 5 din actuala noastră procedură comercială, dându-se adică dreptul judecătorului a acorda părții cea ce se zice „termen de pregătire“ și prin urmare eu aș dori un aliniat la art. 868 conceput ast-fel:

„Asupra înfățișării de se va cere termen de pregătire, „acel termen se va fi de judecatori dupe împrejurări, „luându-se măsurile de asigurare dupe circumstanțe.“

Cu alte cuvinte art 868 ar trebui redactat ast-fel:

„In toate cauzele comerciale, termenul de înfățișare stabilit de procedura civilă se reduce la jumătate.

„Prezidentul Tribunalului va putea însă dupe împrejurări să permită ca citațiunea să se facă pentru un timp „scurt și chiar pentru 24 ore, fără a fi obligat pentru aceasta „să declare urgența cauzei.

„Pentru cei domiciliați afară din România, termenul citațiunei va fi cel puțin de 40 zile de la primirea citației.

„Asupra înfățișării de se va cere termen de pregătire, „acel termen se va fi de judecatori, dupe împrejurări, luându-se și măsurile de asigurare dupe circumstanțe.

Dispozițiunile art. 870 din proiect *trebuiesc suprimate*, față cu dispozițiunile art. 106 Pr. c. Civ. și art. 15 C. Civ., care formează regula de drept comun, și față cu dispozițiile art. 856 din proiect care declară că *Ezercițiul acțiunilor comerciale se regulează dupe principiile codicelui de procedură civilă, etc.*

Dispozițiile proiectului începând de la art. 869 și pînă la 878 se poate zice că sunt aproape o creațiune proprie a Onor. Comisiunii. Este de regretat însă că nu se poate ști dupe ce principii legislative s'a condus în redactarea acestor dispozițiuni, căci ele nu păstrează fondul nici al actualei noastre legiuri, nici acela al legiurilor Franceze, Belgiane sau chiar Italiane.

O singură idee se vede că a preocupat pe Onor. Comisiune, sau pe acel onor. membru care a elaborat această parte a proiectului și anume că cei ca au să reclame ceva în virtutea unei cambii (poliță sau bilet la ordin) merită toată protecția legii și pentru aceasta: sequestru asigurător fără dare de cautiune și fără prealabilă intentare de acțiune (art. 878); ezeucție provizorie a hătărîrei, or cât de arbitrară și nedreptă ar fi; fără posibilitate de suspendare a ezeucțiunei ei (art. 87; al. ult.' 875 și 876). Pentru cei alți creditorî, deși poate sunt cei mai mulți, nimic, sau mai bine zis, dreptul comun pentru ei.

Pentru a fi și mai bine înțeles, să ezaminăm pe rînd fiecare din aceste dispozițiuni.

Prin art. 869 se declară că *în materie de cambie sau alte efecte de comerț, la ordin sau la purtător, Tribunalele comerciale nu pot amâna cercetarea afacerii pentru a ordona comunicarea actelor, conform art 97 din codul de procedură civilă.*

În cele-lalte cauze, amânarea pentru acest sfârșit, nu poate fi încuviințată pentru un termen mai mare de 10 zile.

Pentru ce această escesivă rigoare, și pentru ce acest termen fatal de 10 zile? Oare nu se poate întempla ca polița sau efectul comercial să fie fals, să fie plătit, să fie dat numai de complesență, sau drept asigurare mai înainte de trimiteria mărfii pentru care s'a liberat, cum adesea se întem-

plă în comerț, și lucrul să se poată cu suficiență stabili mai târziu: să fi fost furat sau pierdut deja de mult timp, să aibă în fine nevoie de a fi prealabil examinat, mai ales când în virtutea lui sunt acționați nu autorul chiar al cambii sau efectului de comerț, ci poate un moștenitor sau reprezentant al său, și acesta, poate, dupe un timp foarte îndelungat.— De ce nu se face cel puțin raționala deosebire adoptată de practica Trib. între cazul când procesul se tratează față cu cel căruia i s'a transmis polița sau efectul comercial prin gir, și între cazul când procesul se tratează numai între persoanele ce au creat această poliță sau efect comercial, neadmitându-se în cazul întâi nici o împotrivire la plată, și urmându-se în cazul al doilea regula de drept comun.

Și în această privință cred că sunt destul raționalele dispozițiuni ale art. 351 din proiect prin care se dispune:

„Debitorul unei cambii nu va putea opune de cât excepțiunile privitoare la forma titlului sau lipsa condițiunilor necesare pentru ezercitiul acțiunii și excepțiunile personale aceluia care a ezercitat această acțiune.

„Aceste excepțiuni personale însă nu vor putea întârzia condamnarea la plată, de cât dacă ele sunt liquide, și de o grabnică soluțiune, și în toate cazurile întemeiate pe o probă scrisă.“

Înțeleg că cea ce a preocupat pe Onor. comisiune în redactarea dispozițiunilor art. 869 din proiect a fost ca rezolvarea proceselor relative la cambii și efecte de comerț să se efectueze cu rapiditate. Ideia rapidității însă nu implică în sine precipitarea. Legiuitorul unei proceduri nu trebuie să sacrifice interesele cele mai sacre ale cetățenilor printr'o grabă imprudentă. Terminarea contestațiunilor dintre cetățeni într'un mod repede este negreșit un bine însemnat, dar *descoperirea adevărului este bunul suprem*, și ideia care trebuie să predomine la confectionarea unui Cod de procedură este de a concilia aceste două necesități, de a combina adică ideia rapidității cu regulile ce trebuiesc observate în interesul tuturilor pentru descoperirea adevărului.

Termenul fatal de 10 zile prevăzute în alin. 2 din art. 869 adese ori nu se va putea observa în practică, fie prin voința

părților, fie din cauză că nu ar permite condica de sorociri, și nu e prudent, ca fie consimțind părțile, fie fiind imposibil alt-fel, să se permită a se călca legea.

Așa dar părerea mea este ca dispozițiunile *art. 869 trebuiesc suprimate* că *inutile, neraționale și periculoase*.

Dispozițiunile *art. 871* relativ la determinarea execuțiunei provizorie a sentințelor Tribunalelor de comerț, dupe cele espuse mai sus, mi se par incomplete și neraționale, și eș aș prefera o redacție cam în sensul dispozițiilor *art. 439* din legea Belgiană, ast-fel:

„Tribunalele de comerț vor putea ordona execuția provizorie a hotărârilor lor, deși susceptibile de apel sau opozițiune, fără cauțiune, dacă titlul este recunoscut.

„In cele-l-alte cazuri, execuțiunea provizorie nu se va putea încuviința de cât dacă cel ce o cere va da cauțiune, sau va justifica de o suficientă solvabilitate.“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dispozițiunile *art. 874* relativ la curgerea termenului de apel sunt învederat mult mai bune ca cele ale actualei legiurii; scurtarea termenului de apel era o ezigență viu reclamată de justițiabili comerciali. Dar dacă o dată se scurtează în mod simțitor acest termen, să-l facă adică să curgă pentru hotărârile date contradictoriu, din ziua pronunțării lor, nu e bine să ne gândim și la cazurile în cari se poate întâmpla ca partea litigantă, sau reprezentantul seș să fie în imposibilitate de a-și putea exercita acest drept în acest interval; și anume, nu trebuie să ne gândim când s'ar întâmpla ca litigantul înăuntru termenului de apel să *moară*, sau să *ceară a fi pus sub interdițiune*, și cari întâmplări fac mai adese ori imposibil pentru ca cine-va să se mai gândească la îndeplinirea unui atare act de procedură?

Pentru acea eș aș dori ca în *art. 874* să se adaoage cel puțin espresiunile acestea.

„Pentru cazul de moarte a părții condamnate, înăuntru

„termenului de apel, se vor aplica dispozițiunile art. 321 și „737 Pr. C. civ.

„Aceleași dispozițiuni se vor aplica și pentru cazul când „contra părții condamnate se va forma cerere de interdic- „țiune.“

Dispozițiunile finale ale art. 875, precum și întreaga dispoziție a art. 876, mi se par de o rigoare cu totul nerațională. Și într'a- devăr dacă nu s'ar mai putea obține suspendarea executării unei hotărâri chiar cu dare de cauciune solvabilă, la ce atunci drept de recurs? Ce rol mai poate avea atunci curtea de Casațiune? Înțeleg ca recursul în Casațiune și Revizuirea să nu împedice în principiu executarea, precum aceasta este în procedura de drept comun, pentru ca nu facerea acestui Re- curs sau Revizuire să se transforme în mijloc de șicană; dar iarăși nu este de înțeles cum o parte, poate pe nedrept con- damnată, să nu poată, cu dare de cauciune solvabilă, obține suspendarea executării hotărârei ce l'a condamnat.

Deci părerea mea este că în această privință să se urmeze conform procedurii de drept comun, și prin urmare: *aceste dispozițiuni trebuiesc suprimate ca inutile.*

Onorata comisiune, continuând cu sistemul său de a da atenție și protecție numai creditorilor cambiali (purtători de polițe, și efecte la ordin), dispune prin art. 877 și 878 următoarele:

Art. 877. „Orî-ce creditor poate ca, în virtutea unei cam- „bii sau a unui alt efect comercial la ordin sau la purtător, „să urmărească și să poprească, pentru sumele coprinse în „titlul său, sumele sau efectele datorite debitorului său de „către un al treilea, conformându-se dispozițiunilor art. 456 „și urm. din codicele de procedură civilă.

„Poprirea se va face de către creditor numai în virtutea ti- „tlului său, fără-a fi obligat să dea cauciune pentru daune in- „terese.“

Art. 878. „Creditorul este asemenea în drept ca, în virtu-

„tea titlului său decurgând dintr'o cambie sau alt efect comercial, la ordin sau la purtător, să pună, fără nici o cauziune, și chiar fără intentare de proces, un sequestru asigurator pe toată averea mobilă a debitorului său, conform art. 614 și următorii din Codicele de procedură civilă.

„Sequestrul asigurator nu poate fi ridicat de cât dacă debitorul va consemna suma în capital și interese precum și cheltuelile pentru care s'a cerut asigurarea.“

Dar oare în comerț numai ast-fel de creditorî sunt și numai ast-fel de creditorî au trebuință de protecție? Oare cei-l-ai să rămână cu totul abandonați dreptului comun? În această privință, dispozițiile actualei legi de procedură în art. 7, 8 și 9 sunt mai bune și mai complete ca cele ale proiectului. Oare învăm pentru ca să facem mai rău, ori pentru ca să ameliorăm? Intr'adevăr, prin actuala leginire, ori ce creditor, sau mai bine ori cine reclamă o sumă oare care, poate, în virtute de garanție solvabilă, să înființeze un sequestru asigurator asupra averii datornicului sau chematului în judecată (art. 6, 7, 8 și 9 Pr. C. com.). Mai mult, prin dispozițiunile finale ale art. 9 se declară că „judecătorul cercetând cererea de sequestru, nu va cere de la sequestrant să dovedească ființa datoriei, pentru care cere sequestru“. Va să zică pentru înființarea unui sequestru asigurator în materie comercială, conform actualei legiuri de procedură, nu trebuie alt de cât: „o acțiune intentată și o garanție“. Această dispoziție este o bună dispoziție, căci garantează în modul cel mai eficace interesele comerțului. Transacțiunile comerciale nu se fac, în adevăr, numai pe polițe sau bilete la ordin; mai adese ori se fac în virtute de conturi-curente, corespondență, registre, facturi simple, înscrisuri particulare, în fine pe simplul cuvânt. Buna credință este care prezidează mai ales în comerț în momentul contractării, din partea părții creditoare. Vin însă împrejurări, cari schimbă grozav, și în mod cu totul neprevăzut și defavorabil, starea afacerilor unui comerciant debitor. Și, fie instinctul conservățiunei, fie instinctul dreptului de a trăi, și mai știu și eu ce, ca să nu zic și ceva rău, îl silesc sau îl împing la acte de acelea prin care averea sa amenință a se strecura foarte re-

pede în dauna creditorilor săi, și atunci urmează neapărat ca legea să vină în ajutorul unor ast-fel de creditori, și acest ajutor să consistă în dreptul pentru ei de a putea, în virtute de garanție, o dată cu intentarea acțiunii, să poată înființa și sequestru asigurător asupra averii debitorului, sau mai ezact a celui chemat în judecată, și a împedica astfel ca nu această avere să dispară cu facilitatea aceea cu care de cea mai mare bună credință din partea cumpărătorului, poate să dispară în comerț o avere a unui debitor de cea mai mare rea credință.

Zicând acestea eu nu înțeleg a spune că dispozițiile actualei legi de procedură sunt perfecte și numai au trebuință de nici o modificare. Și mai ântâiu, urmează neapărat a se face distincțiune între creditorii cambiali și între cei-l-alți. Și apoi trebuie iarăși să se facă distincțiune și chiar între creditorii cambiali. Este adevărat că creditorii cambiali merită o protecție și o înlesnire mai mare ca cei-l-alți, căci cambiala fiind aproape destinată a ține locul monedei, urmează ca circulațiunea și plata ei să fie cât se poate de bine garantată. Dar cu toată înlesnirea și siguranța ce trebuie acordată cambiei, sequestrul asigurător să nu se poată acorda de cât numai dacă ea are presumpția de a fi recunoscută de debitor și această presumpție legalmente există tot d'a una dacă ea va fi *protestată de neplată*, căci prin facerea protestului de neplată și prin tăcerea debitorului, naște neapărat presumpție legală de *recunoasterea cambiei*, și de neputința de a o plăti. Este drept, prin urmare, ca unor ast-fel de creditori să li se acorde toată înlesnirea de a obține asigurarea plății creanții lor, permițându-li-se a putea obține sequestru asigurător *fără cautiune*, nu însă și *fără prealabilă intentare de proces*, precum se dispune prin art. 878 din proiect. de oare ce fără această prealabilă intentare de proces. sequestru ar putea deveni un adevărat instrument de șicană și tortură pentru debitor, și de multe ori chiar pericol pentru creditor. Trebuie în ast-fel de cazuri în interesul atât al creditorului cât și al debitorului, ca starea aceasta penibilă să ia sfârșit cât mai în grabă; pe de o parte creditorul să fie chiar îndatorat a realiza cât mai în grabă dreptul său, și pe de alta debi-

torul să nu fie păgubit și espus a i se deprecia lucrurile prin ținerea lor prea mult timp sub sequestru.

Intru ce privește însă pe cei-l-alți fel de creditori, fie în virtute de cambiū ne protestate pentru neplată, fie în alt fel, este drept ca ei pentru a putea obține sequestru asigurător să dea o cauțiune solvabilă, căci poate pretenția lor se va dovedi nefondată, și urmează ca pârâtul chemat în judecată și prin urmare espus la cheltueli și daune să fie despăgubit.

Pentru a rezuma, eū aș dori ca dispozițiunile art. 857 și 878 să fie redactate ast-fel:

Art. . . . „Partea interesată în o pricină comercială va „putea, în urma petițiunei de intentarea procesului, și chiar „mai 'nainte de darea hotărârei, să ceară a se pune seques- „tru asigurător asupra averii mobilă a protivnicului său con- „form art. 614 și urm. din Procedura Civilă, dupe deosebi- „rile mai jos enunțate.

„Va putea de asemenea să urmărească și să poprească „pentru sumele coprinse în titlul său, sumele sau efectele da- „torite debitorului său de către un al treilea, conformându-se „dispozițiunilor art. 456 și urm. din Codicele de procedură „civilă.“

Art. . . . Sequestrul sau poprirea nu se va putea înființa de cât numai cu dare de cauțiune, afară numai de cazul când cererea se va face în virtutea unei cambiū, sau a unui alt efect comercial la ordin sau la purtător protestat de neplată, sau *recunoscut formal de debitor*.

Judecătoria, cercetând cererea de sequestru, nu va cere de la sequestrant să dovedească ființa datoriei pentru care cere sequestru.

In fine partea aceasta a proiectului trebuiește complectată cu niște dispozițiuni de cea mai mare utilitate practică și de a căror eficacitate eū însu-mi am avut dese-orī ocaziune să mă conving. Aceste dispozițiuni nu ezist în legislațiunea Italiană; ezist însă atât în art. 310 Reg. nostru organic și art. 26—31 Pr. Com., deosebit, sunt consacrate și de legiui-rea Belgiană în art. 429 C. co., și 'mi pare că și de legiui-

irea Franceză. Aceste dispozițiuni consistă în facultatea pentru Tribunal atunci când sunt de examinat socotelii, înscrișuri și registre, de a trimite pe părți înaintea unui sau a trei arbitrii socotitori, pentru ca să cerceteze aceste socotelii, înscrișuri și registre, ascultând pe părți; să încerce a împăca pe părți, și, de nu vor reuși, să raporteze înscris Tribunalului, și Tribunalul să își dea hotărârea sa dupe ce va ebema din nou pe părți spre înfățișare.

Dispozițiunile acestea sunt cu atât mai necesare, cu cât arbitrajul silit a fost, cu drept cuvânt, desființat prin proiect, în materie de societate, așa că nici un mijloc altul nu există ca în mod patriarhal și eficace să se poată ajunge la binele acesta însemnat în comerț: *impăcarea cu inlesnire a proceselor*, scapându-se ast-fel comercianții de străgăniri, de întreruperi ale afacerilor, de cheltueli și în fine de multe ori de ruină.

Deosebit necesitatea unei asemeni dispozițiuni se motivează și pe împrejurarea că: arbitrii socotitori nu trebuiesc confundați cu experții prevăzuți de procedura civilă. Arbitrii socotitori nu sunt supuși la jurământ când proced în lucrare, căci ei nu emit de cât un aviz fondat pe considerațiuni pe cari Tribunalul le poate bine controla el însuși, având acetele sub ochii săi, pe când experții constată și atestă fapte pe cari judecătorii nu pot de ordinar să le verifice. Experții sunt dar un fel de martori, ale căror spuse trebuiesc coroborate cu jurământ.

Ast-fel eu aș dori în această privință dispoziții identice cu cele din art. 429 C. Com. Belgian și cu cele din art. 310 Reg. Org. în următoarea cuprindere:

Art. . . . „Când va fi loc a se cerceta socotelii, înscrișuri „și registre de comerț, Tribunalul va putea numi în acest „scop unul sau trei arbitri, pentru a asculta pe părți, a ezamina socotelile, înscrișurile și registrele, și a cerca să le „împace de va fi cu putință, și dacă nu, să raporteze înscris „Tribunalului despre rezultat.

„Iar când va fi loc a se face o estimăție de lucrări sau mărfuri, se va putea numi în acest scop unul sau trei experți.

„Arbitrii și experții vor fi numiți de părți prin comun

„acord, și în caz contrariu, se vor numi din oficiu de Tribunal.“

Pentru a termina câtă să spun că cele-l-alte dispozițiuni ale procedurii nu le-am găsit primitoare de veră o critică, afară de dispozițiunile art 900 în privința căruia eu aş prefara redacțiunea art. 905 C. Italian corespunzător, în următoarea cuprindere :

Orî de câte orî legea cere ca falitul său vre un alt interesat să fie ascultat, vor trebui să fie legalmente citați la o zi și oră fixă.

De asemenea trebuesc șterse și dispozițiile art. final 923 de oare ce dorința Onor. comisiunii de a se pune în aplicare acest codice de la 1 Mai 1885 nu s'a realizat și nici se poate ști precis când se va realiza.

Dacă aceste scurte observații ale mele vor fi bine primite de cei interesați, aceasta 'mî va servi ca îndemn pentru a continua și în privința celor-l-alte dispozițiuni ale proiectului, de asemenea, pe unele locuri, susceptibile de o și mai severă critică.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IOAN RADOI

Noaptea de Decembrie

(Adaptațiune dupe Alfred de Musset).

~~—~~

D-LUI DR. E. ANTONINI.

I.

Stam subț bolta umbritoare a salcâmlor din curte,
Re'nșirând din nou cu muntea ceasurile lungi sau scurte,
Ce trecuseră, luându-mi anii mei copilărești,
Și pe când a mea gândire străbătea întreaga-mi viață,
Un copil, — părere tristă, — arătându-mi-se 'n față,
Mă privea cu ochi, subț care fermecat incremeneschi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Nu era deosebire între el și între mine,
Gemeni par'că ne născusem, și lipsiți de ori-ce bine,
Ni se deschisese poarta lumii pline de dureri.
El, zâmbind, își puse fruntea pe-al meu umăr, fără-a zice
Un cuvânt, sau de subț gene vre o lacrimă să 'i pice; —
Ne-atrăsaseră alături ale ochilor puteri.

II.

Singur, ratăcind odată printr'o falnică pădure,
Unde umbra și tăcerea pândesc mințile să fure
Celor cari vin subț ele să viseze liniștit,
Întâlnesc un ténér pàlid și cu hăinele cernite.
Pe subț gene-avea jeratic, iar în mâinele 'i unite,
Un buchiet cu miozotis și răsare 'mpodobit.

Rezemându-se pe-același trunchiú uscat, pe care 'n tihnă
M'așezasem să 'mi recapăt, liniștit, un ceas de-odihnă,
'L întrebai de locuință. El atunci se depărtă;
Dar oprindu-se de-odată, se 'nclină ușor spre mine,
Și-o colină depărtată, lângă alte verzi coline,
Mâna rădicând molatic, printr'un semn mi-o arată.

III.

Pe când dragile iluzii nasc la 'ntăfele palpite
 Ale inimei, ce bate subt simțiri netălmăcite,
 Intr'o iarnă, 'n fața sobei, stam, cu ochii uzi de plâns.
 In minutele acelea ce simțirea 'naripează,
 Un străin, in haine negre, lângă mine se așează,
 Și luându-mă in brațe, călduros la sin m'a străns.

In privirea lui duioasă și adânc suferitoare,
 Ale lacrimilor urme se vedeau, cum pe o floare,
 Stropii mari de ploaie lasă urme galbeni ce rămân;
 Greu umflându-i-se pieptul de suspine lungi și dese,
 Năbușea in ele-atâtea simțimente ne 'nțelese
 Și 'l vedeam că pe durere se lupta a fi stăpân.

IV.

Banchietând odată vesel, între câți-va bunți tovarăși,
 Ca să imbătăm durerea, — spre-a fi deșteptată iarăși,
 Mult mai aspră și 'nrăită, — când uitărei o dedeam,
 S'arată in mea față, trist, un oaspete ce 'ntinse
 Spre paharul meu (paharul și ciocnindu-l, mă cuprinse
 Un cutremur și o spaimă grea, subt care 'ngălbeneam.

In trăsurile figurei imi recunoșteam figura,
 Zimbetele 'i de pe buze, ce formau încrețitura
 Unui neghicit amestec de sarcasm și bun și rău,
 Erau zimbetele mele, iar pe fața lui, reflexul
 Simțimentelor ascunse, limpeziau neînțeleșul
 Eului ființei mele ce trăia și 'n corpul său.

V.

Dupe câți-va ani, in noaptea unei toamne timpurie,
 Lângă tata 'ngenunchasem, ce 'n a morței agonie,
 Aștepta sfârșitul vieții negrăit de fioros,
 Pe când disperarea crudă prăbușea a mea putere,
 Dând-o pradă inșetatei guri de chinuri și durere,
 Un orfan, in haine negre, se ivi misterios.

Ochii lui, roșiți de lacrimi și închiși pe jumătate.
 Priveau jalnicul spectacol, par'că mi-ar fi fost un frate!
 Părea ânger de blândete, cum in vis ți 'l zugrăvești.

Ore 'ntregi stând lângă mine, cu priviri mângâietoare,
 Revârsa în al meu suflet o credință 'ntremătoare,
 Ce te face iarăși viața s'o mai duci și s'o iubești.

VI.

În străinătăți, departe de cămin, de-amici, de țară,
 Subt alt cer, ducând o viață pacinică și solitară,
 Insoțit în tot d'auna tot de-același ideal,
 Urmele mi le pierdusem, trăiam numai pentru mine,
 Și prietenii mi-erău numai cugetările senine,
 Ce în largile aventuri n'aveau nici odată mal.

Pretutindenii, unde ochii admirău splendoarea firei,
 Unde inima mea caldă cu răceala nesimțirei
 Vream s'o înconjur și astfel traiul a'l însenina,
 Pretutindenii, unde moartea o chemam, zdrobit de jale,
 Pretutindenii, pretutindenii întâlneau în a mea cale,
 Un sërman, în zdrențe negre, ce ca frate 'mi semăna.

VII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
 Vântul tremura fereastra. Ca o seceră de aur
 Luna 'n norii intrând își stinse luminosul ei tezaur.
 Mă uitam spre infinitul cerului posomorât,
 Și cu mintea pribegită către vremurile duse,
 Îmi reaminteam trecutul cu speranțele apuse
 Și cu tot ce întrunește pe dezgust lângă urât.

Îmi reaminteam povestea unor tainice idile,
 Vechii poeme de iubire și de fericite zile,
 Ce pier nelăsând vr'o urmă, par'că n'au fost nici de cum ;
 Și când reveneau, în pâlcuri, amintirile țesute
 Din simțiri cutezătoare și iluziunii pierdute,
 Apăruși, bizară umbră, și 'n al gândurilor drum.

VIII.

Cine ești, urmăriitoare viziune, care 'n viață
 Îmi călcași mereu pe urmă și îmi apăruși în față,
 Spre-a împărtăși cu mine și dureri și bucurii ?
 Douăzeci de ani trecură și în tinerețea-mi sumbră,
 Fuseși singuru-mi tovarăș, fuseși însuși a mea umbră,
 Până când și 'n somnul nopței pasul tău mă urmări !

Cine ești, părere tristă, ce mă însoțești într'una.
 De cum soarele răsare până când apune luna?...
 În faptura ta întreagă e 'ntrupată bunătatea,
 În să mistică'mi rămâne tot d'auna-a ta ființă.
 Și 'n zadar spre-a te cunoaște frământ slaba mea putință...
 Spune-mi, cine ești?..

— Amice, mă numesc Singurătatea!..

TRAIAN DEMETRESCU.

UNII CRITICI

— P. S. S. S. —

Este timpul de a se da cuvintelor gloria lor; și cel mai glorios din toate cuvintele este *nepărtinirea* în critica mișcărilor intelectuale.

Om *nepărtinitor* vrea să zică: om lipsit de pasiune, sau alt-fel: desbrăcat de invidie, care e unul din viciile cele mai primejdioase, manifestându-se prin aparențele cele mai înșelătoare.

Dacă artistului și poetului îi lipsește invidia, în descoperirea adevărului și frumosului, cu criticul nu se întâmplă tot astfel:

Unii critici, și pot zice numai acei invidioși, pentru a cumpani și stăpani combaterile intelectuale, tot de-a-una au aerul de cei mai calmi, cu aparența de a fi călăuziți numai de dreptatea în a da fle-căruia ce i se cuvine. Iată un condei lipsit de violență, prin urmare de or ce invidie! zice lumea. Însă tocmai pentru această înșelăciune meșteră, criticii invidioși nu sunt violenți.

Ei nu insultă când critică, dar nu e mai puțin adevărat că prin diferite moduri, întrebuințate cu o mă-

surată dibăcie își cultivă patima destul de reușit în paguba criticatului:

Arată că e rău ceia ce e bunicel, bunicel ceia ce e bun, înjosindu'l pe nesimțite, — și numai atâta pe cât pot, — dând printr'o chibzuită îngrijire criticei lor aparența unei probabilități, izbutesc adesea-ori a înlătura judecatului ori-ce admirație.

Tot de-a-una se înfățișază printr'o atitudine de magistru, cu idei hotărîtoare în a domoli cutare ecsagerațiune, în a numi utopie cutare ideie, ect. indicând, foarte înțelepțește, hotarele adevărate ale fie-cărui lucru.

De multe ori, nu tăgăduiesc omului de merit recunoscut oare și care valoare, și aceasta numai în scop de a trage folosul recunoașterii lor de *mari critici*, însă nu scapă din vedere nici-o dată ocazia în a 'i înlătura admirația, începînd *Genișii* și *Jurata* pentru Căntul ce n'o merită.

Din cele arătate, pot afirma că, în mijlocul omenirei bântuită de tot felul de pasiuni, numai acela poate fi un bun critic, care a renunțat la ele; numai lui 'i-se poate zice cu drept cuvînt că este în adevărata acțiune; numai el poate fi dezinteresatul care să semnaleze ori-ce contrast între pasiune și acțiune. — Si cine-ar contesta că numai un astfel de om este stăpân pe el însuși, cu o menire constantă în a clădi și reconstitui prin inteligente combinați, ne îndreptânduși privirile spre individualități, de cât numai în scopul de a le măsura, într'un mod judicios, înălțimea ce 'și pretind?

D. OPRIȘAN.

POESII DUPE PETÖFI

I.

*Mi-e sete!... Ași voi să iaū
Să beaū
Tot vinul dupe lume;
Dar în zadar, căci setea mea
Tot n'ar putea
S'o stingă, — și să mă sugrume!*

*De ce nu face Dumnezeu
Ca eū
Să fiū schimbat în mare
Si apele schimbate 'n vin,
Să ved cum vin
Să sature a mea 'nsetare.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

*Bărbatul ei bolnav căzuse
Si ea când îl vèzu, se duse
Să cheme doctorul. — Fugea
Ca viscolul pe vreme rea.*

*Cu cât înainta mai tare,
Speranța'i devenea mai mare
În doctorul ce căuta:
Căci să 'l omoare s'astepta.*

TH. M. STOENESCU.

LA MORMËNTUL PRINCESEI MARIA

Unsprezece ani trecură de când mândre viorele
Înfloresc pe peatra rece ce a 'nchis al meu odor,
Unsprezece ani trecură de când noaptea printre stele
Chipu'i dulce mi s'arată ca un ânger zimbitor.

Si d'atunci ochi-'mi se 'neacă d'un torent d'amară jale
Iar din peptu-mi izbucnește dorul trist, al morței cânt
Si mă 'ntreb : dac'al ei suflet, toate grațiile sale,
Aū fost numai răsărite sē suriză p'un mormēnt ?...

Oh ! misterioasă lume, cū jelesc a ta ursită !
Stii tu ce se face floarea ce în zori s'a ofilit,
Unde merg zefirii sereī, unde raza auritā,
Unde zboară 'n zorii zilei visul nostru fericit ?...

Sau de 'ntreb d'a mea speranță, sau în ce loc se adună
Sufletele care zboară și iau calea către cer ?...
La jëlirea mea amară vocea tainică rēsună :
„Jos trecutul și neantul ; sus, vecie și mister !“

Cununată cu flori albe din grădina nemurirei
O vād noaptea 'n dulce vise coborând din empireu,
Vine blândă de culege lacrimile suvenirei,
Dar când zorile s'arată, zboară iar la Dumnezeu.

Umbră tainică și sfântă, geniū blând al inocenței,
Ce pe aripi imortale strēbați spațiul ceresc,
Vino vecinic de 'mă arată în lumina diminetēi
Ochii tēi de dulce ânger pe pământul românesc !...

D. ELIESCU.

LA BUCUREȘTI

NUVELA

Cu fața luminată de o bucurie pe care n'o putea ascunde, cu inima tremurătoare, Mircea Fulgur privea prin fereastra aburită a vagonului. Trenul se apropia de București, capitala țerei, edenul viselor de băiat cu imaginație înflăcărată, crescut în provincia lui liniștită, monotonă. Și cu cât trenul mergea furtunos și nălucitor, cu atât Mircea căsca ochii mai mari și mai nerăbdători, ștergea, cu perdeaua albastră, aburiile dupe geam, ce une-ori înghețau sub formă de flori și de arabescuri bizare. Ar fi vrut, firește, să lase geamul în jos, să scoată capul afară, pentru a măsura distanța ce 'l mai desparte de orașul lui idealizat, ar fi vrut să respire aerul din împrejurimile Bucureștilor, căci trebuia să fie mai plăcut, mai curat și mai înviorător de cât cel din orașul lui natal. Dar mai avea și alți tovarăși de călătorie: câte-va dame, vre-o doi copii și un bătrân, care tușea de 'ți făcea milă; și n'ar fi fost omenos din partea lui să facă pe cocoane să 'și puie șalurile în cap și să mărească tusea bătrânului. Toți călătorii, afară de Mircea, ședeau, fie-care în colțul lor, cu resemnare nesimțind nici o plăcere, nici o emoțiune că se apropie de București; afaceri de-ale bărbatului, interese de sănătate, îi aduceu în capitală, alt-fel... Copiii erau crunți... Pensioanele, cât despre doamne,... Dar el, Mircea Fulgur, pentru care frumusețile, plăcerile, fericirile, se concentrau într'un singur cuvânt: Bucureștii, ar fi jucat de bucurie. Cu cinci clase liceale, Mircea avea aplecare către literatură; câte-va poezii copilărești, vre-o două nuvele anemice, idealiste și incolore, fără stil și fără limbă, entuziasmaseră pe părinții și pe camarazii lui de școală. Cu toții, dânsii îi profetizară îndată un nume literar strălucit. De

atunci gândurile îl munciră pe Mircea și simțea bine că în provincia lui nu va putea face nimic, nu va fi înțeles de pacificii cetățeni, îi intră în cap ideia de a merge la București; acolo, câmpul este vast, talentul, geniul, sunt prețuite, ridicate d'asupra comunului.

Și iată dar, că pentru prima oară, venea Mircea în capitală, unde vrea să deuteze, să facă primii pași în lume. Și era emoționat și tremura de nerăbdare ca să ajungă mai curând, ca să întreprinză lupta în potrivea soartei și a prejudecăților. Oh! vrea din tot sufletul să cunoască o dată acest oraș, să 'l judece și, tocmai ca un luptător în arenă, care cercetează, înainte d'a începe lupta, pe protivnicul său în cele mai mici particularități, vrea să 'și poată da seama de greutatea ce avea să înfrunte, de înlesnirile care erau să 'i asigure triumful.

La vârsta lui Fulgur, douăzeci de ani, vârstă frumoasă, plină de speranțe zîmbitoare, de iluzii mari pe care le crede ușor de realizat, de visuri legănătoare, necunoscutul este tot d'a una frumos, promițător de fericiri.... De aci dorințele nespuse, ce nu îngăduesc întârzieri între vis și realitate, între iluzii și decepții.

Cetise multe din București, prietenii tatălui său îi vorbeau cu admirațiune de capitala țerii, ca de singurul oraș în care omul simte că trăește; îi cunoștea din auzite, din citiri și din închipuirii, toate frumusețile și plăcerile cu care amețește pe provincial până la punctul d'a îl face să 'și uite nevasta, copiii și casa din prozaicul lui județ; aceste frumuseți, îi jucau pe dinaintea ochilor uimiți și curioși, îl adimenea întinzându-i brațe de sirene făgăduitoare de-o lume de fericiri necunoscute. Vedea bisericile cu turnurile uriașe, care amenințau cerul cu vârful lor semet; vedea stradele cu toate strălucirile lor, teatrul cu candelabrele lui cu lumină electrică; bulevarde fantastice, largi și curate, bine pavate, cu trottoare încăpătoare, cu castani sălbatici, îi apăreau, își pierdeau capetele în extremitățile Bucureștilor; apoi magazine lusoase, cu vitrine senine, pe dupe care florile, țesăturile de aur și argint, mătasea și catifeaua erau amestecate într'un mod artistic. Clădirile monumentale se ridicau

în fața lui, din înălțimile lor, păreau că 'l privesc de pe acumă cu un aer de protecțiune. Oamenii dupe trotoare și din trăsură trec mișuitori pe subt ele. Și cât se arată dênșii de mică și cât ele de mari! Apoi, vin cafenelile: Da, iată-le, tiesite de lume, înalte, bine aerate, cu canapele vișini, cu comptoarul de stejar sculptat, pe dupe care o nălucă de frumusețe tronează, ca o regină generoasă, împărțitoare de zîmbete dulci, de ochiade albastre, de dulceturi de vișine și de cafele negre.

Și această nălucă, această regină, este casierița cea blondă ca spicul grâului, cea cu ochii ca seninul, cu talia subțire și mlădiosă, cu piciorușele întemnițate în niște pantofi... Dar rochia cât este de scurtă! Dar ciorapul de mătase neagră cu găurele, cât sunt de bine întinși pe pulpele ei ce se rotunjesc grăsulii! Dar... dar... și Mircea săria în sus, își freca pleoapele, ștergea din nou geamul, se uita cu îndignare la tovașii lui de vagon, care soseau la București, auziți la București nepăsători și chiar triști! Cu toate acestea mașina sfărăitoare, scoase din pieptul ei puternic, un glas răsunător, șuerătură ascuțită, și lungă, lungă de 'ți lua auzul. Mircea, împins ca de un resort, sări din nou în picioare.... Gara! Era gara! Cunoscuse aceasta dupe micșorarea mersului trenului, dupe fluieratul cel lung, căci numai Bucureștilor se fluieră atât de mult! Nerăbdător, cu mâna pe inimă, ca să 'i comprime bătăile iuți, Mircea se repezise spre ușă.... Îi venise o idee! De ce n'ar fi eșit afară ca să privească? d'acolo putea privi Bucureștii cu tot nesațiul sufletului și al ochilor. Trenul ce 'și micșorase de tot mersul, gâfâind de-o gigantică osteneală, trecea printre magazinele gărei, pe lângă o biserică de mahala, albă și modestă, și când ajunsese subt podul de zid al șoselii de comunicație, pe unde te duci la Luther, Mircea printr'un instinct își înfundă capul între umeri, ținând mâna dreaptă înainte, d'asupra capului, în semn de apărare. Dar sunetul răgușit al clopotului din gară nu 'l lăsa să 'și dea seamă despre ce însemnase tunelul pe subt care trecuse.

— „Uf! de mi'ași isprăvi mai iute trebile, zise un domn când trenul se opri... Arde-l'ar focul de București se'l arză!

Mircea, gata să se dea jos, se întoarse spre el și 'l privi cu dispreț.

Un val de lume curioasă acoperea peronul gării, ca un stol de lăcuste ce au căzut pe o holdă de grâu. Unii așteptau câte un cunoscut, câte-o rudă; alții vroiau să plece, sau petreceau pe cine-va; o mică parte venise, în sfârșit, ca să privească mișcarea. Capetele mulțimei se mișcau undulătoare ca o mare umflată de vânt. Bărbații, unii cu pălării nalte, alții cu căciuli, cu pălării moi sau tari, scurte de tot sau ridicate; femeile, pe cap cu coșuri de flori, cu piramide de zarzavaturi, cu streșine și cuiburi de păsări, cu pompoane de panglică și de catifea, cu aripi de porumbei și aripi de cioci; militarii cu chipiuri de postav roșu, alb, negru, cu dungă de catifea albastră sub galoane subțiri și late, mai multe sau mai puține; hamalii cu șepci cafenii și cu numerile de tînchea galbenă pe braț; angajații gării, șefi de șefi, subțefi, conductorii, cu șepci roșii, albastre, negre, în frunte cu două roți înaripate și cu elocinta cifrare C. F. R.

Toată această lume, alerga în toate părțile în mâini cu geamantane, cu panere, cu boccele și sacuri de drum. Și toți strigau, țipau, chemau, făceau un zgomot asurzitor. Grupe de amândouă secsele, se sărutau, rîdeaau, plîngeau; alte grupe se certaau, discutaau, se băteau pe bagaje; hamalii cu camioane de fier încărcate cu lăzi, cufere și saci de toate mărimile, strigau: pazește-e-e! la uși băeți cu jurnale, cu nuvele de Bocaccio, cu calendare și chiar cu alune prăjite, strigau și ei oferindu-și marfa, cui vrea s'o cumpere: Rumânia iberă! Tiligraful, Universul de mâine... alții „fata hangiuului, cele nouă călugărițe, nuvele de Bocaccio, calendarul de haz... alune prăjite, două-zeci de-un ban!“

Era un zgomot infernal. Glasurile de diferite game se amestecau cu semnalele fluierate ale mașinei și cu ale angajaților gării, date din trâmbițe și din fluere.

Mircea, care și avea geamantanul în mână, rămăsese încremenit pe scara vagonului; nu îndrăznea să facă un pas; pe ochi i se întinsese o perdea de ceață; se uita cu uimire în dreapta, în stînga, d'asupra, jos, ar fi vrut să vadă toate și nu putea să vadă nimic. Glasul unei cucoane însoțit de-ur

ghiont delicat, îl aduse la realitate, se dete jos și printre pștepturi și umere, își aduse o mână ca și cum ar fi vrut să înnoate.

Zadarnice sfortări! Nu putea să înainteze, trebuia să își aștepte rëndul... ca la moară. Puhoiul de lume, urmă dar pe dinaintea lui, cu pași bătuți, ca tropotul unui șir de soldați, care s'au prea îngrămădit unii în alții... urmă as-fel rostogolindu-se, ghiotindu-se, îmbrâncindu-se, până la ușă d'asupra căreia stă scris: Eșire... afară se'nțelege. Când Mircea eși la rëndul său și se urcă într'o birje:

— „Nu'i slobod, dă-te jos, domnule, nu vezi geamantanul? îi strigă birjarul. Și ce este drept, apostrofarea era justificată dacă nu de geamantan, dar cel puțin de însuși Mircea Fulgur care nu era îmbrăcat ca un coconaș de București.

Înalt, bine făcut, cu mustața mijind și cu niște tulei de barbă neagră ce 'i încadra obrazul d'un oval regulat, cu ochii expresivi și gânditori în același timp, cu nasul cam mare, de-asupra buzelor cărnoase, Mircea putea să fie considerat ca un băiat frumos în orășelul din care venea.

În cât despre îmbrăcăminte, densul, purta în loc de pălărie 'naltă una de pâslă cafenie și în loc de paltonul pe talie al modei din urmă, cu guler de blană și cu nasturi mari de os negru, un biet paltonaș de provincie cu përul în dungă verticale, cu mânecile mai lungi de cât trebuiește și cu coturile roase. Și acest palton era atât de lung în cât abia se mai vedeau marginile sufecate ale unor pantalonă de materie cenușie. Mircea însă așa cum era, izbuti să oprească și el un birjar, ba încă unul dintre cei bătători la ochi, scopit cu fața momificată la vârsta de două-zeci și trei de ani, dar cu brâu de mătase albastră ce 'i strângea pe mijloc catifeaua neagră a anteriorului... Birjarul, firește că, se cam strâmbă, uitându-se la modesta îmbrăcăminte a lui Fulgur; ar fi vrut să aibă un alt-fel de mușteriu, poate dintre coconașii engleziți ce prânzesc la Brofft și zic birjarului „Patavă“ răsturnându-se înăuntrul trăsorei, picior peste picior, ca să li să vadă ciorapii de mătase cărămizie, poate iar că s'ar fi mulțumit și cu un senator, căci acuma și senatorii au lefuri, însă în plisa unor asemenea mărfuri, vrënd nevrënd, ridică cu mâna

lui înmănușată giamantanașul de pânză, cu dungî roșî și albastre, al lui Fulgur, iar când acesta se urcă în birje, muscalul dete bice cailor.

Iată'l dar pe Mircea în București; dorința sa se împlinise. visul său devenea realitate. Și el, stînd în trăsură, aproape în picioare, se ținea de capră cu mâinile tremurătoare de emoțiune. privea în dreapta, privea în stînga. Ochiî sîi curioșî și naivî, erau coprînșî de un fel de nesățiu, nu voia să scape nimic, nici o casă, nici un maîdan, nici o cârciumă; aspiră cu o voluptate ciudată, duhurile de vin rînceed, amestecate cu fumul și cu mirosul mititeilor ce se pîrpălesc pe grătarele din ușa prăvăliilor, era încântat de tocănitul cleștelui pe grătar, cu care cârciumarul își chiamă muștirii. Toate baracele, toate gardurile de scînduri se păreau gigantice, frumoase și nu ajunsese încă de cât în dreptul scoalei Mititare. De aici încolo însă, el își îndesă pălăria în cap, își puse la ochi mîna în formă de streășină, dar i se păru că nu va putea nici o dată să măsoare cu ochiî, înălțimea acestui edificiu sever prin formă și culoare.

De o dată atențiunea lui fu atrasă la o fereastră din fața scoliî, de la care o mîna albă eșind de subt un „matineu“ albastru încărcat cu dantele, îi bătău în geam; Mircea se uită cu lăcomie și curiozitate, apoi își plecă ochiî în jos, roșindu-se ca o drăganea de Pitești. Birjarul, cu căciulă și guler de blană, mîna acuma iute, în speranță d'a mai face vre-o cursă, mîna de scăpărau roatele și trozneau arcurile trăsurei.

Trecu. Vezu statuia înaripată dupe vîrful Cathedralei Catholice, Ministerul de finanțe, proaspăt corectat și adaos, și ochiî îi eșeau din orbite privind cu lăcomie la tot ce vedea trecînd ca o viziune pe dinaintea ochilor lui. Ce rău făcuse de a luat trăsură, merge prea repede și nu poate vedea nimic!

Trase la hotelul Imperial; un anunciu pe a patra pagină a unui jurnal, îl arătase ca cel mai bun: situat în mijlocul capitalei, în apropiere de palat, de Minister, și de toate autoritățile, preumblările și magazinele cele mai mari.... cu prețuri esorbitante.... de moderate.... se recomandă Onor. P. T. Public, etc....

Trei zile d'a rândul Mircea cutreeră stradele capitalei, cu scopul d'ăi face cunoștința; dar în trei zile câte decepții, câte iluzii pierdute!

Intră în cafenea de sub hotelul lui, dar în loc de aerisală, un miros greu și o ceață de fum îl apucară de gât, de bună venire; în loc de lăptosul visat, niște canapele, vișinii în vremea lor, dar acum roase, pătate; în fine în loc de blonda ca spicul grâului, cu ochii albaștri ca seninul cerului, cu pantofii delicați, cu ciorapi cu găurele.... cu pulpele grăsulii; o madamă ciupită de vârsat, cu părul negru verzuiu, vâlvoi în cap, însemna cu gravitate impunătoare, pe un registru, întocmai ca p'un răboj, prin linii verticale, berele, cafelele, coniacurile, pe fie-care la partida lor respectivă. Cât despre picioruse și cele-l-alte accesorii ale lor, ele erau ascunse privirilor lui Mircea, de bufetul închis de toate părțile ca o colivie de pasere rară. De aici se duse la Operă, candelabrele erau în flință, dar lumina electrică făcea relax, n'avea destulă preparație ca să lumineze în acea seară.

Văzu stradele înguste, strâmbe, pline de noroiu, cu mormanele de zăpadă amestecată cu bulgari de ghiață murdari, înșirați în mijlocul lor; trotoarele, de nu încap două oameni alături; bisericile cu turnurile vâruite sau boite, neamenințând nimic, nici cerul, nici pământul. Totul era departe de așteptările lui.

Intr'una din zile, preumblându-se pe podul Mogoșoaiei, prin dreptul Teatrului Național, nu observase că în urma lui, mergea un domn care părea că 'l urmărește. Când vroi să treacă o stradă, un glas, făcu pe Mircea să 'și întoarcă capul. — „Pierdeți ceva, îi zise domnul din urma lui. — Mircea puse mâna la buzunare. „Nu pierd nimic, domnule, — îi răspunse el. — „Sau cel puțin, — zise iar cel-l-alt, să poate întâmpla să pierdeți,... aici în București se pierd lucrurile așa de ușor Sunteți de curând aici?“ — De vre-o trei zile numai.

— „Am cunoscut aceasta imediat.... Vă rog să 'mi dați voie să mă recomand, se prezintă: Nae Penculescu, comisionar industrial, prietenii îmi zic Năică, scurt.“ Cunoștința se făcu repede. Nae Penculescu, vorbea frumos, măsurat, măgulea pe Mircea; și se însărcină să 'l conducă prin tot Bu-

cureștii, să i'l arate în toată splendoarea lui. Ce fel? Vine în București și se mulțumește numai cu cafeaua, cu operă și cutreerarea stradelor? Dar sunt cafeli „chantante“ sunt fete multe, frumoase, care rîd, petrec, îți fac traiul fericit; sunt baluri mascate, săli de danț, și de joc de cărți. Bine înțeles că plăcerea se plătește, și cu cât e mare cu atât e mai scumpă. Dar tu, Mircea, ai trei mii de franci cu care îți a garnisit băbacul punga, afară de economiile neneachii, care, printre lacrimi, la despărțire, ți le-a vîrât, sub formă de hîrtii de bancă, în pozunar, fără voia ta. Biata mumă credea că face bine să îți mai îndulcești și tu străinătatea, să nu duci lipsă de nimic pînă ce vei găsi și tu o ocupație la vr'un Jurnal, căci pentru Jurnalism și literatură ai venit tu la București, Mircea, nu'i așa? Dar aici, Jurnalistica și literatura, produce grozav, mai cu seamă când ești eșit din provincie ca un ovreiu cu capul de puf! Așa, cum zic, în curînd ai să găsești vr'un loc de reporter la vre-o gazetă mare și atunci trăești din munca capului tău... plus, pe ici pe colea, 20, 30 de franci pe o poezie, pe o nuvelă... vezi dar ce îți promite ție Bucureștii! Pînă atunci însă trebuie să 'l cunoști, și ca să 'l cunoști trebuie să jertfești hîrtiuțele și pentru aceasta ai nevoie de mine, Nae Penculescu, ca să te călăuzesc, să te scot la lumină, și să te păzesc d'a nu face stîngăcii și negliobiî!

Mircea, suflet bun, nebănuind răul, fiind-că nu 'l cunoștea, mulțumea lui D-zeu și tuturilor sfinților din suita lui, că i-a scos înainte pe un om așa de cum se cade ca Nae Penculescu sau Năică, scurt. Ar fi dat cu plăcere o lumînare la icoana sfîntului Pacumie cel ce „de străini se îngrijește și pasul lor călăuzește.“

Teoria fără practică nu plătește o ceapă degerată, îi zicea iar Năică. Și Mircea 'l asculta, și Mircea 'l urma pretutindeni. Imbrăcat păpușă, cu haîne de la Francke, cu „joben“ de la Becker, cu mînuși de la Darnet, cu cravata și bastonul de la Patru sezoane, cu havana în gură, răsturnat picior peste picior în trăsura lui Ivănușcă, avînd neconținut alături pe Năică, Mircea Fulgur, învârtea Bucureștii cu cei

3000 de franci și cu speranțele ce 'i preumbla Năică pe subț ochi.

Intr'o seară merse la „café chantant.“ Mirosul acru de bēnturī, amestecat cu fumul de diferite tutunuri și cu cel care se esala dintre sīnurile și de subț brațele goale ale cāntărețelor, zgomotul, aplausele, lumina călduroasă și orbitoare a gazului, totul îi plăcea lui Mircea Fulgur, timidului de la gară, care căsca ochiī în 14. Cu poțtele și pasiunile vrāstei lui, Mircea se arunca întocmai ca un orb, cu corpul și cu sufletul în fundul acestor plăceri; vrea să le cunoască bine, să le bea, ca să zică că le-a gustat, că a trecut prin ele. Toată noaptea ședea Mircea prin aceste loca-luri și bea și mânca și sărutând și dezmerdând pe flămāndele desfrānate, care 'l înconjurau ca pe un stup de mīere. Orgia mergea crescēnd: sticlele cu diferite etichete străine, în realitate cu vin de patru bani ocaua, se goleau pe jos și pe haine, căci în Mircea și înconjurătorii lui nu mai încāpeau, în vreme ce dēnsul cu capul pierdut de vin, iritat, cu ochiī pārejenați, se trāntea, cu câte o destrăbălată, pe canapele, pe scaune, pe subț mese.... chelnerii închiseră într'o noapte, gazometrul.... erau cinci ceasuri de dimineață — Năică ridică pe Mircea, căzut în nesimțire și puindu'l într'o birje, îl duse acasă; aici își vārâ mâna în pozunarul lui și plăti birjarului. —

Dupe asemenea nopți, firește că Mircea nu se trezea de cât pentru ca să se îmbete din nou și banii se împuținau... Ei și? Ce face aceasta? Nu 'i rămāne capul și brațele ca să muncească, ca să câștige alții? Inainte dar! Balul mascat! Oh, cuvinte dulci, promițătoare de sublime deliciuri! Da, haidem la Bossel! Și cum intră pe ușa sălei, Mircea fu orbit, ca și cum 'i-ar fi aruncat cine-va cu sare în ochi, de lumina becurilor așezate în dreptul lojilor și în tavanul sălei; vėzu ca printr'o sită deasă, de jur împrejur, băncile destinate pentru mășci și privitori; ghirlande de frunze împletite cu flori, steaguri tricolore înconjurând simbole de carton, vāpsite, arbori mici de brad care formaū, la intrare, o alee feerică; în fundul scenei ascunsă într'un chioșc de verdeață, o muzică militară, întona cāntecele de joc cele mai

frumoase și mai variate: o polcă urma unui vals nebun, apoi o mazurcă sălțătoare, ritmată, apoi un lancier, un șotiș. Cadrilul cu nesfârșitele lui complimente preceda galopul spasmotic deșirat. — Ce deosebire între Balurile mascate din provincie și acele din București! Acolo monotonie, că-i-va lăutari dau cadența jocului la jupânesele și feciorii din casele boerești, aceștia ridică praful dupe scânduri. Pe când aici, la Bossel, o feerie nevisată de Mircea, care uimit, sâstisit, nu știe dacă trebuie să intre sau nu. Lumină, zgomot, mișcare, parfumuri de tot felul, nuanțe de păr câte nici pe paleta unui pictor nu se găsesc; brațe goale, piepturi goale, tălii de toate măsurile. Tot, tot: o poziție completă.

Nu ți place. bruna fiind-că e prea focoasă, prea ostenitoare, blonda mititică îți întinde brațele. Ce? E prea limfatică și blondă? Alege atunci alta: sunt pentru toate gusturile, temperamentele și prețurile. Mirosul cărnei pudrată, parfumată, ametea pe Mircea, îl îmbăta, îi biciuia simțurile și tocmăi ca un leu, care se aruncă, cu capul încordat, cu nările umflate, cu coama iritată, în mijlocul unei prăzi, ast-fel se arunca și Mircea în vârtejul fantasmagoric. Nu mai știa ce face și ce spune. Toate vinurile cele mai renumite nu l-ar fi îmbetat așa ca mirosul și contactul femeii. Era un sensual! Juca, săria cu câte o mască, o ducea la bufet, unde plătea un cornet de bomboane, câte 5 franci. Măscă cu minte, bea, mânca, lua cornetul pe care l revindea pe jumătate preț, și făcea pe Mircea fericit cu sărutări și cu promisiuni... În sfârșit Mircea își alege o mască și se sui cu ea într'o trăsură.

A doua zi dimineața, se trezi într'o cameră la a căreia unică fereastră, o bucată de chembrică roșie, oprea lumina d'a nu veni să strice somnul lethargic al oaspeților... Mircea se frecă la ochi, își întinse brațele amorțite, apoi cu cel drept pipăi... nimic.... „Mișo, Froso, Lizo, cum dracul te chiamă, unde ești?“ Nici un răspuns. Buimăcit de somnul brutal, își căuta cu ochii hașnile... le zări pe un scaun de lemn văpsit cu verde. Luă hașna și căută în pozunarul din năuntru. Cum D-zeu? El avea un portofoliu cu câte-va hârtii, sau, nu l'a luat de acasă? L'a avut ori nu? Dacă l'a avut, lucru de care acuma e sigur, atunci unde e? Ii va fi căzut la bal pe

când juca, săria... sau îl va fi luat femeia cu care a dormit, și care s'a făcut nevăzută! Ideia aceasta îl desmetici cu totul și cu grabă, dar șovăind, se înbrăcă și ieși în uliță neîntâlnind pe nimeni în drumul lui.

Luă o trăsură și se duse acasă, la hotel. Aici pentru prima oară de când venise în București, își numără banii și cu groază văzu că nu 'i mai rămăneau de cât 430 franci, iar hotelul nu 'l plătise încă. Vroi să 'și vadă socoteala, sună să i-o aducă. Peste un sfert de ceas, un chelner, neamț de origină, cu părul buclat, cu frac, cravată albă, îi puse pe masă o jumătate de coală de hârtie, scrisă de sus până jos. Mircea o ceta cu deamăruntul și fața lui se schimbă, o sudoare rece începu să 'i șiruie dupe frunte. Văzu o sumă de cafele cu lapte, vre-o 60 de coniacuri, un lighian spart! Se uită la total și când văzu 392 de franci, rămase înlemnit. De sigur că era vre-o greșeală, nota nu era a lui; se su-pără, făcu gură, e o hoție, nu va plăti nici u gologan; dar chelnerul cu sânge rece și cu un zâmbet ironic pe buze, îl amenință cu comisarul... Comisar! să 'l ducă pe el, Mircea Fulgur, băiat de oameni cinstiți, să 'l ducă la comisie, ca pe un pungaș....? Nu, mai bine va plăti totul până la o para-ceia ce și făcu. Alergă, dupe aceia, să 'și caute o odae cu chirie, mică, sus, orî cum va fi, căci nu 'i mai rămăneau de cât vre-o 85 de franci. Peste vre-o două ceasuri se întoarse își luă geamantanul și haînile cele vechi și se duse tocmai în strada Biserica Măgureanu unde 'și găsise odae cu 25 de lei pe lună. Era o mansardă, numai acoperișul îl despărțea de cer. Ingustă, cu tavanul jos, locuința lui Mircea era foarte săracă în mobile. La unica fereastră, de la care privirile pluteau asupra Dealului Spirei cu cazărmile și arsenalele sale, o perdeluță galbenă, afumată, se despărțea în două, învelită pe un lemn rotund ca un făcăleț, care servea de port draperie; transparent nu avea, căci cine era să se uite pe fereastră lui, afară de D-zeu? Pe patul de lemn alb era întinsă o plapomă scurtă și subțire cu fața incoloră și fără cearșaf pe dânsa; lavoarul lui consta dintr'un scaun fără rezemătoare, găurit în mijloc pentru ca să poată încăpea fundul unui lighian de alamă galbenă nefrecat de ani, cu pete ver-

zui pe margine; un cuier de fier luat de la Hala Vechiturilor cu 60 bani, era bătut în niște scoabe mari din pricina găurilor cât mâna făcute în peretele afumat; un alt scaun de paie, desfundat, acesta cu rezemătoare, dar cu un picior bolnav, se ținea cu greu pe cele-lalte trei sănătoase. Pe masă un sfeșnic mic de alamă galbenă; d'asupra patului Impăratul Alexandru subț prințul Carol, un număr din Rezboiul cu o ilustrație din timpul Campaniei și o panoplie de fotografii d'ale gazdei.

Aici trebuia să aștepte Mircea să i se realizeze speranțele. Mai avea câte-va parale, nu e vorbă, vre-o 40 de franci dar cu ei urma să se hrănească și să facă câte puțin foc. Și în fie-care zi, cu cât vedea că banii scad, Mircea hotărâ să meargă prin redacțiile Jurnalelor să caute ocupație, dar o timiditate absurdă îl oprea.

De câte-va ori ajunsesse până la ușa „Aurorei,” întinsese mâna spre clanță, dar d'o dată curajul îi lipsea și trecea înainte. Văzuse câți-va domni că intră acolo și dupe aerul important ce 'și dau, dupe strâmbăturile îngâmfate, judecă că trebuie să fie redactori, oameni mari, cărora trebuie să vorbești cu umilință, plecându'ți capul și aprobându-le observațiile ce 'ți fac onoare a 'ți aduce. Cum era să îndrăznească el să stea în fața acestor oameni puternici? Nu, va mai aștepta.

Nu mai avea de cât un franc și două-zeci de bani, tocmai cât îi trebuia pentru un dejun. Dar de seară ce va mânca? Puindu-și d'o mie de ori această întrebare tristă, coborâ cele câte-va zecimi de trepte care 'l despărțea de stradă, când, ajuns în ușa, văzu un ovreiu zdrențaros, cu o boccea verde subț braț, trecând pe dinaintea lui și strigând cu glas misterios: „haaaîne veechî,” Ochiul lui Mircea se lumina de-o idee.... Problema era rezolvată, de seară va prânzi. Chemă pe ovreiu, sui din nou zecimile de trepte într'un suflet și începu să se dezbrace. Puse hainile cele frumoase de la Francke, alături cu jobenul de la Becker, ghetele din Pasagiū și începu să le puie subț ochii ovreiuului. Acesta, tacticos, lua una câte una fie-care bucată, o esamina, o întorcea pe toate părțile, căptușala e ruptă, lipsește un nastur,

mâneca e roasă, și o mulțime de defecte, care vâra câte un cuțit în inima lui Mircea, știind că de fie-care defect, se scade câte un franc sau două din prețul mărfii lui. Cu chiu cu vai, dupe nenumărate protestări ale ovreiului, jurăminte, invocând pe D-zeu, să nu 'i trăiască copiii, dacă câștigă el un ban, îi dete însă cu hatâr, două-zeci de franci, dar să ' mai dea Mircea ceva. Cravata și bastonul fură ast-fel dăruite ovreiului.

Și când acesta plecă cu un zîmbet ipocrit pe buze, Mircea luă din cui hainele cele vechi cu care intrase în Capitală. Se îmbracă cu ele suspinând adânc; ele erau aceleași, iluziunile însă cu care îmbrăcau pe stăpânul lor pieriseră, se risipiseră una câte una, suflate de vântul care bătuse cu putere de când intrase Mircea în București. Iși puse pălăria de pâslă cafenie și coborâ din nou scara. Avea două-zeci de franci, o sumă enormă care îi da atâta curagiu, atâta îndrăzneală în mers și în mișcări, că nu se mai cunosc el singur. A, acum ar avea îndrăzneala să intre într'o redacție, cu capul sus, fără sfială, că doar redactorii nu sunt mîncători de oameni, la urma urmei, și apoi ce 'i pasă lui, are 20 de franci în pozunar. Se va duce mâine, poimâine, are timp. Ast-fel așteptă Mircea încă o săptămână până ce isprăvi și prețul hainelor. Intr'o Mercuri însă se hotără se se ducă cu orî ce preț la Administrația „Aurorii“ și ce'i mai mult să intre chiar și înăuntru. Pe la 2 ore dupe prânz, își luă dar inima în dinți, pregătindu-și în gând, fraza cu care era să înceapă când va intra înăuntru. Ajuns la ușă, puse mâna pe clanță dar timiditatea îl apucă iar, inima îi zvâcnea cu putere, uită fraza ce 'și pregătise și era să se întoarcă când un domn deschise ușa și 'l apostrofă: „Ce spionezi, domnule, p'aici? îi zise el cu ton aspru.

Stele verzi trecură prin ochii lui Mircea, picioarele îi tremurau, totuși răspunse cu jumătate glas:

— Nu spionez!... vreau să vorbesc cu domnul redactor....

— Atunci pentru ce nu intri și stai la ușă ca un.... Și Mircea intră. Intră zmerit, cu pași nesiguri, căutând a nu face zgomot, cu ochii plecați în jos. Odaia în care Mircea intrase fusese văruită de curând: în mijloc o masă mare în-

cărcată cu ezeplare nevândute ale Jurnalului și cu alte hârtii, corecturi, manuscrise în foi și câte-va alte jurnale, străine și din țară, o călimară de farfurie și câte-va condee. Cu unul din aceste condeie scriea un domn cu barba rotundă foarte ocupat domnul care scria și foarte contrariat că capul lui era steril de idei și condeiu un ingrat, care pătase de câte-va ori coala de hârtie fără cel mai mic rînd pe ea. Era vorba de un articol de comandă, dupe măsură, în termenii de croitorie. Trebuia să apere aceia ce nici D-zeu nu mai poate apăra, și 'i era greu lui, care nu era de cât unul din cei mai umili muritor. Imprejurul lui, vrafuri de jurnale destinate a fi desfăcute cu ocaua, ca hârtie maculatură, pe la băcani și pe la rahagii. La spatele redactorului, într'un dulap împărțit în căscioare mici etichetele tuturo: județelor din țară, dar pe rafturile lui, în loc de corespondență, un strat de praf d'un deget, nesupărat de nimeni. Pe jos, coji de mere, de alune, se amestecau cu chibriturile stricate, cu capete microscopice de țigări strivite sub picioare. Iată redacția „Aurorii“ fără nici o umbră de perdea, afară de acele țesute de pajani încă dintimpul verii.

— Ce poștești domnule, — se răsti redactorul la Mircea, — și trântind condeiu pe masă, se întoarse către el. Mircea trăsări.

— Venisem să vă întreb dacă n'aveți nevoie de reporter...

— Reporter? Ce fel de reporter?

— Ca toți reporterii, informator.

— Știi dumneata ce vrea să zică reporter, domnule?

Hei, gândești că'i glumă! Ai relații cu ministerele, cu autoritățile înalte?, — și redactorul măsură pe Mircea, din cap până în picioare, cu un aer de dispreț. — Să mergi pe stradă și să culegi d'acolo informațiile, aia nu va să zică reporteragiū...

— Mă voiū sili, domnule... să....

— Ce să te silești, nu'i chestiunea de siliuță, dumneata n'ai nici un ifos de reporter....

Ș'apoi nici nu ne trebuie nouă, avem unul, nu putem plăti două de pomană.

Mircea cu pălăria lui de păslă pe care o învârtea între

degete și cu ochii plecați asupra unui muc de țigare, tremurând, asculta toate mojițiile redactorului, fără a crâcni, fără a îndrăzni măcar să respire. La cele din urmă cuvinte, fără a saluta pe nimeni, se îndreptă spre ușă cu pași mașinali. În stradă necazul și rușinea îl coprinse ș'ar fi plâns ca un copil dacă nu'i ar fi fost că 'l vor râde trecătorii.

Vru să mai încerce și la „Secolul“ Jurnal de curând creat. Poate redactorii vor fi alt-fel de oameni, îl vor asculta, îi vor vorbi cu blândețe sau îi vor da vre-o speranță. Dupe intrare d'asupra căreia un transparent de sticlă, luminat seara de un bec de gaz, cu titlul Jurnalului „Secolul“ scris pe dinăuntru în litere mari de tipar, judecă Mircea că trebuia să fie alt fel ca la „Aurora“. Bogăția „reacționară“ se anunța de la ușă, dar buna-voința și politețea redactorilor n'o putea vedea prin perdelele verzi ale geamurilor. Când intră, Mircea fu uimit de luesul simplu dar de bun gust. Sala de depeși telegrafice unde intrarea este permisă orî cărui muritor profan, era mare, spațioasă, bine întocmită cu tablouri pe pereți, perdele de pânză, cu o masă rotundă în mijloc încărcată cu jurnale din țară și din strătătate: la stânga, o despărțitură de pânză de saci, purta d'asupra unei uși practicate în ea o tablită cu cuvântul „Redacție.“ Mircea intră în sanctuar pe această ușă și rămase până ce domniile redactori, administratori, translatori, vor sfârși de vorbit.

Când spuse ce 'l aducea, toți se supărară grozav de obraznicia ce a avut dumnealui să pătrundă în templu, Nici aici nu 'i merse bine.

Intr'o zi, în dreptul hotelului Union, Mircea se întâlnește cu un prieten al tatălui său. Acesta îl cercetă ce face, ce dreghe, îl vîzu galben la față, propuse lui Mircea să 'i dea ceva parale, dar fu refuzat. Ii și ceru adresa lui Mircea. Se depărta Mircea, reluându-și drumul spre podul Mogoșoaiei. Umblă încă vre-un ceas în sus și în jos, cu capul în pământ, gândindu-se la afronturile ce suferise de la toți îngâmfații redactori. Se duse în fine acasă. Aici închis, cu paltonul pe el, căci foc nu mai făcuse de nu mai ținea minte, cu mâinile în pozunar, se preumbla prin casă până ce picioarele începuseră a i se împletici și a 'i tremura; simți o slăbi-

ciune în tot corpul. Câte-va ghiorăituri îi aduse aminte că nu mâncase de aseară, nu mai avusese nici un gologan. Strigătele stăpânului său, stomacul, îl făcură să se gândească cu ce ar putea el să 'l împace, și nici un mijloc nu 'i se înfățișă. Vînduse pînă și umbrela într'un franc și jumătate, ieri, când n'avea ce să mănânce ca și acum. Ah, căută în geamantan, avea câte-va cărți bune, singurele care scăpaseră nevîndute, căci ținea la ele mai mult ca la orî ce; erau câte-va cărți de premii și altele date de muma lui, cărți de poezii românești, d'o mare valoare. Avea vre-o 7 volume cu totul, dar pentru orî ce în lume nu le va vinde. Nu, mai bine... dar stomacul striga cu atâta putere!... ce era de făcut? prietenî nu avea, sau a avut cînd le da de bîut și de mîncat pe șocoteala lui, acuma însă nici nu 'l mai cunosc. Să se ducă să ceară de la prietenul lui tată-său, de la hotelul Union, nu, nici asta, îi era rușine, mai bine vinde cărțile. Cu suspine întrerupte de lăcrămî, căci avea inimă Mircea, luă el cărțile la subțioară și se coborî la antiquarul de lângă Casa de Depunerî. Vru să scape poeziile de la mama sa, dar toc-mai la acelea ținea ovreiu, unele fără cele-l-alte nu le cumpăra; le dete în fine pentru cincî francî, pentru o piesă mare zimțuită, cu efigie... o zmulse mai mult, de cât o luă din mîna ovreiuului și fugi la un birt din apropiere unde mîncă, mîncă ca un sîlbatic.

Pînă Duminică Mircea isprăvisse moneda de cincî francî, și pe cînd, ca într'o zi de sîrbătoare, tot omul cheltuește un franc mai mult, Mircea n'avea în pozunar de cât 3 bani mari, 30 de bani care 'i rîmăsese de la prînzul din ajun. Se preumbla pe stradă și vedea lumea în trăsuri bogate, alergînd în sus și în jos; vedea vitrinele încîrcate ale magazinelor mari... atuncî Mircea blestema Bucureștii, atuncî îi ura și le-ar fi dat foc să ardă dintr'un cap într'altul, să nu rîmâie piatră peste piatră. Ce venise el să facă, aici în acest iad? Pe ce se întemeiau sîperanțele lui, cînd a plecat din provincia monotonă, cu cîini mulți, cu bivolițele zbierînd pe strade, cu balurile mascate, unde jupînesele și feciorii ridică praful de pe scîndurî?

A venit cu iluzii nîscute într'un cap de copil, entuziast,

necunoscător de nimic din ale lumii. La nici un jurnal nu mai era loc și pentru el; literatură nu producea nimic. Ce venise dar să facă în Bucureștii idealizați de închipuirea lui aprinsă? Să moară de foame! Căci cu ce era să trăească el d'acuma cine știe când? Părinții lui nu erau prea bogați, și cele trei mii de franci, economiile lui din copilărie și până acum, le cheltuisese într'o săptămână în beții și orgii, cari 'l-au sleit, 'l-au infundat ochii în cap, 'l-au încovoiat spina-reă la două-zeci de ani. Ah! Afurisit, blestemat să fie Bucureștii, cu toate miragele strălucite, promițătoare!

În drumul spre casă, la colțul Bulevardului, o tavă cu plăcinte rumene, cu un miros plăcut de 'și lăsa gura apă, îndoiră foamea lui Mircea. Se îndreptă spre ele, pipăind cei trei gologani ca să se asigure dacă 'i mai are.

— Câte parale una? — întrebă el pe negustor, puind un deget pe coaja rumenă a unei plăcinte cu carne și apoi 'l vâra în gură și 'l linse.

— Patru bani, care poștești. —

Patru bani! Și el n'avea de cât trei.

— De mai puțin poți da?

— De cât?

— De trei bani.

Cu cuțitul scurt, lat și rotund la tăși, negustorul tăia un sfert din o plăcintă, iar restul îl dete lui Mircea învelit într'un număr din „Aurora“. Cu plăcinta în pozunar Mircea se duse acasă.

Erau ceasurile 4 și un sfert, la ceasornicul de la Casa de Consemnații. Iși mănecă plăcinta în liniște, încet, de frică să nu se isprăvească prea curând, la urmă luă cu degetul și fărămiturile cele mai mici și le vâra în gură, bău puțină apă se așeză pe scaun la masă, ridică gulerul paltonului, îl strânse bine la piept, își vâra mâinile în mâneci și se culcă cu capul pe masă. Deștept fiind visa, ochii lui oprindu-se pe geamul înghețat al ferestrei. Vedea din căsuța părintească, pe tatăl și pe muma lui la gura sobei în care ardea un foc vesel, vorbeau despre Mircea, copilul lor, care e la București. Vedea odăița lui mică, frumos văruiată, înfrumusețată de îngrijirile mamei iubitoare.

Ziua scria, cetea, împletea guirlande de iluzii pe fruntea lui de copil; seara adunați cu familia, cu prietenii părinților împrejurul mesei pe care era ceaiul cu abur cald, cu miros plăcut, aromatic. Și a părăsit el toate aceste bunuri? Și pentru ce? Pentru București, oraș mare, zgomotos, furnicar de oameni de toate tramele, de toate meseriile, capabili de toate răutățile. Ambițiunea! Cuvânt periculos pentru care omul sacrifică totul, avere, onoare, viață chiar; cuvânt care sună tare, sforăitor, care îndeamnă pe om a se aventura în suișuri și coborâșuri periculoase, un pas de faci greșit, cazî în prăpastie, în fundul căreia numai, îți revine judecata și atunci e *prea târziu* din *nenorocire*. În cazul acesta era Mircea, ast-fel judeca el acum din fundul prăpastiei. Îi revenise judecata, însă nu'i mai servea la nimic. — Picături de lacrimi îi șiruiau pe obraz, cădeau pe mână și intrau în cercul petei de cernală albastră, unde înghiețau precum înghiețau gemurile de la fereastră.

Ușa camerei se deschise încet producând un zgomot ușor. Un bătrân cu barba căruntă, înalt la statură, intră înăuntru și privi! BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Mirceo, strigă el cu o voce miscată, repezindu-se asupra corpului care sta nemișcat pe scaun, cu capul căzut pe masă, cu mâinile atârând în jos.

— Mirceo, repetă bătrânul, scoală-te sunt eu, tatăl tău...

Corpul se mișcă, se îndreptă pe scaun, ochii stinși priviră lung, se aprinseră de o dată și Mircea se aruncă în brațul bătrânului său tată, pe sinul căruia lasă să 'i izvorască lacrimi calde și abundente.

— Ah, tată, tată! Dumnezeu te-a trimes, căci pe el numai nu 'l-am negat nici o dată.

DUMITRU P. MANOLESCU

București 1886.

Colaboratorul revistei noastre D-nu B. C. Livianu, întreprinzând scrierea biografiei lui B. Conta, pe care o are aproape terminată, credem a face o mulțumire lectorilor noștri, anunțându-le această lucrare, care va apare în curând sub titlu:

VASILE CONTA.

VIATA ȘI SCRIERILE SALE.

Această lucrare va conține espunerea cu deamănuntul a vieții lui Conta; reproducerea criticelor făcute operilor sale de către ziarele din stăinătate, precum și epistolele de felicitare, ce 'i au fost adresate de către toți filosofi mari ai Europei, pe care D-nu Livianu le posedă în original.

Dăm publicității de o cam dată introducerea lucrării D-lui Livianu, din care se constată că Vasile Conta, ar fi avut o viață cu totul alta, de cât cea descrisă prin necrologurile făcute cu ocazia morții sale, de către diferitele organe de publicitate.

VIATA SI SCRIERILE

LUI

VASILE CONTA

INTRODUȚIUNE

—•••••—

Intr'o dimineață, cam pe la jumătatea lunei lui Octombrie anul 1871, mă plimbam pe Lung'Arno în Piza, însoțit de prietenul meu Stefan Petrescu Hagi Stoica. În dreptul palatului numit *alla giornata*, ne întâmpină un comisioner de piață, care ne înfățișă o carte de

vizită cu numele Vasile Conta. El ne spuse că *il forestiere* (1) care 'i-a incredințat acea carte este un tînăr, compatriot al nostru, sosit greu bolnav din Belgia, chiar în ajunul acelei zile și coborât la otelul Cesare; că 'l-a însărcinat ca să întâlnească fără întârziere, pe orî cari dintre românii aflați în Piza, și să le spuie din parte'i, că 'i roagă din inimă că să se ducă negreșit până la dînsul. Am întrebat pe comisioner de situația acelui hotel, despre care nici măcar nu auzisem vorbindu-se până atunci; deși cunoșteam bine localitățile din Piza, și m'am dus pe dată cu amicul meu Petrescu.

Hotelul Cesare, situat într'un cartier nesănătos, dincolo de rîul Arno, pe via del Carmine care duce drept la gară, este un hotel de a treia mână, în care trag de obicei meseriașii și micii neguțători de pe la țară. Un servitor, pe care 'l-am întîlnit chiar în poarta hotelului, ne spuse că străinul se află în sala de mîncare și se oferi să ne conducă până la dînsul. Suirăm scara la antîiul cat și intrarăm într'o sală vastă, obscură și răcoroasă, în care zărirăm, la extremitatea opusă intrărei, la o masă de lângă perețele din dreapta, un tînăr palid și defigurat, cu barba și mustățele rase, înfășurat într'o manta groasă al căruia guler era aridicat peste gât. Servitorul ne părăsi de la ușe fără a zice măcar o vorbă, și în sală ne mai aflându-se o a doua persoană, am înțeles pe dată că acel străin era Vasile Conta. El nu observase însă intrarea noastră; confundat pe gânduri și zorit la mîncare, nu ne putu lua seama, nici chiar dupe ce ne am apropiat de masă lui. „Bună ziua“ îi zisei eu în românește; el 'și întoarse atunci repede, și cu surpriză fața și ne răspunse cu grabă „bună ziua“ cu o voce slabă și un zîm-

1) Străinul.

bet trist. Intinzându-ne mâna și rugându-ne ca să ședem, intrerupse mâncarea și începu vorba prin a 'și cere iertare de supărarea ce ne-a pricinuit. La rândul-ne îl rugarăm să 'și urmeze mâncarea. Dupe oare cari întrebări și răspunsuri, obicinuite in facerea cunoștințelor, observându'l că are multă poftă de mâncare și că prezența noastră 'l stânjinește, pretestai, făcând un semn prietenului meu, că suntem așteptați la dejun de către alți compatrioți, și ne despărțirăm după puține minute, făgăduindu'i că 'l vom vizita dupe amiază in număr mai mare. După amiază m'am dus iărăși la dănsul cu Menelas Dedu și Constantin Bucșian și am stat inpreună mai multe ceasuri de vorbă. Ne-a spus de unde este, cum și unde s'a inbolnăvit, cum medicii i-au prescris să plece pe dată la Piza, neajunsurile călătoriei întreprinse precum, și condițiunile situațiunei in care se afla. După o îndelungă convorbire, eu 'i-am propus ca să intre și el in asociațiunea românilor, care se întocmise deja de mai nainte, in scopul de a inchiiria o casă mare, numai pe seama lor, cu toate trebuincioasele gospodăriei, pentru a prepara mâncarea in casă, sub direcțiunea mea, și după sistemul cuinei românești. La început el nu vru să priimească, dar in sfârșit cedă stăruințelor noastre. După vr'o cincisprezece zile, in cari ne-am văzut necontentit de mai multe ori pe fie care zi, ne-am mutat cu toții inpreună in primul cat al casei cu No. 2 din Piața delle Corna.

In considerația boalei sale și a nespusei slăbiciuni in care se găsia, 'i-am concendat in comun acord camera cea mai aerată și espusă mai mult razelor soarelui in miezul zilei. Aerul foarte curat al cartierului; bunele condițiuni igienice ale locuinței; mâncarea curată, gustoasă, ușoară și substanțioasă; regularitatea

somnului și îngrijirile frățești ale compatrioților săi, aŭ contribuit cu toate a 'l intrema in foarte scurt timp. Din nenorocire, binele nu 'i fu de lungă durată, căci începând pe dată o cură de aloes pe un timp umed și răcoros, dupe chiar povața unui medic român din societatea noastră, răci după două zile de cură și căzu din nou la zăcere. Tusea convulsivă, frigurile intermitente, transpirațiunile din timpul nopții și diarea 'l aduse, in câte-va zile numai, intr'o slăbiciune și mai inspăimântătoare de cât aceia in care 'l văzurăm după sosirea lui in Piza. Toți credeaŭ in apropierea sfârșitului său și chiar medicul era de această părere. El ênsă 'și perduse cu desăvârșire speranța vieții și incredințat in sine că peste puțin are să moară, căzuse intr'o adâncă intristare. Nu mai voi să vorbească cu niminea, nici să mai lase pe cine-va să intre in camera lui.

Temperatura se inăsprise intr'un mod excepțional. Zăpada, care rare ori cade la Piza, și cum cade se topește, in anul acela a căzut multă și a stat nepopită două săptămâni. Marginile lui Arno începuse să inghețe. Camera lui Conta, neavând sobă, căci atunci erau rare camerile cu sobe, 'l-am luat mai mult cu sila in odaia mea care avea sobă, și acilea cu ajutorul sulfatului de chină, al inhalatiunilor de gudron comprimat și al altor îngrijiri casnice, am reușit a 'i tăia frigurile, a 'i muia tusea, și a 'i suprima transpirațiunile. Incetul cu incetul îi reveni speranța vieții și se facu din nou bine. Eŭ ênsă nu 'l-am mai lăsat să se intoarcă in camera sa, de cât tocmai după ce timpul se încălzise bine, adică dupe inceputul lui Februarie.

La gura sobei, din care focul nu se stingea mai nică-o dată, in cursul indelungatelor nopți ale acei ierne,

el mi-a istorisit cu deamănuntul toate întâmplările vieții sale, din cea mai fragetă copilărie și până în minutul cunoștinței noastre. În primă-vara ce urmă, se întoarse sănătos în Belgia, de unde'mi scrise pe dată și a continuat a fi necontent în corespondență cu mine, până când intră în minister și se stabili în București.

Aci rar s'a întâmplat ca să treacă vr'o zi sau două fără ca să nu ne vedem, să nu stăm împreună un ceas, două de vorbă, să nu 'mi citească tot ce scrisese și să nu mă pue în cunoștință de tot ce auzea, de tot ce 'l preocupa. În atari relațiuni am continuat a fi cu densusul până în minutul în care a ecpirat pe brațele mele.

Cunoștința amănunțită a suferințelor sale de la vârsta copilăriei și până la mormânt, istorisită de el însuși, și verbal și prin scrisori, m'a decis a întreprinde această scriere. Cititorii operilor sale 'l vor putea judeca neapărat și mai bine, când vor cunoaște condițiunile în cari se afla când a scris acele opere.

B. C. LIVIANU

DE-ALE VIEȚEI

—

UN CAPRICIU FEMEESC

(*Novelă*).

I

Fie-care o cunoscuse, triumfătoare și veselă, în înflorirea mândrei tinereți și în întreaga ei fericire.

Contesa Olga își adora bărbatul, și cu drept cuvânt, căci era un om, ce făcea fala casei, al cărei cap era și podoaba societății în care trăia.

O fiică încântătoare, venise, ca o rază, să arunce o lumină vie în casa lor, și să facă mai scumpe una alteia aceste două inimi ce se înțelegeau atât de bine.

Admiratorii și entuziaștii se găseau fericiți de a se afla în cercul lor, de oare ce contesa, trăind într'o armonie perfectă de gândiri cu bărbatul său, arată în tot și pentru toți acea grație, aleasă și înăscută, care, fiind darul unor naturi femeiești, îi dă calitățile unor ființe încântătoare cu apucături de adevărate zâne.

Sărbătorile ce dădea contele erau mărețe. Floarea societății se 'mbulzîa în saloanele sale, și era un eveniment, în capitală, când se anunța o serată viitoare.

Dar nu există o fericire statornică, și se pare chiar că, printr'o lege ciudată a contrastelor, mărimea nenorocirilor ce 'ți-se întâmplă este în proporțiune directă cu adâncimea fericirii ce ai putut avea.

Subt acest acoperământ bine-cuvântat, în această viață veselă, moartea se abătu, nemiloasă. Dupe o vânătoare, contele, greu răcit, căzu la pat și nu se mai sculă. Tot ce poate iubirea, devotamentul, știința, se încercă, dar fără de nici un folos. Contele muri, dupe câte-va zile, lăsându-și femeia în cea mai nedescrisă desnădăjduire.

Contesa fu zdrobită de această nenorocire neașteptată. Noapte se făcu în sufletul ei, și dacă nu se răsvrăti înoptriva lui D-zeu, care rupe cu atâta înrăire și cruzime legăturile cele mai strânse, cauza fu că 'i mai rămăsese o fragdă și scumpă ființă, pe care s'o iubească crescând-o.

Atunci tot se întunecă în casa tinerei văduve. Ușile priimitoare fură închise pentru toată lumea, și în doliul său aspru și nepătruns, contesa se închise ca o pustnică, spre a trăi cu amintirile, lângă un leagăn.

Dar nenorocirea o urmărea. Ușile palatului se mai deschiseră încă o dată, spre a lăsa să iasă un mic cosciug acoperit de flori albe, urmat de sârmana mumă, de astă dată ne mai mângâiată.

Copila se dusese și contesa se odihnească în vecie lângă tatăl său, până când moartea, în cruda ei neîmplânzire, va aduce și pe mumă lângă aceia pe care 'i iubise.

Neputând nici să mai plângă, nici chiar să lăcrîmeze, confundată în acea nesimțire în care te aruncă disperările sfâșietoare, tânăra văduvă, muma fără copil, femeia care nu mai avea nimic de iubit, se înmormântă ca o pustnică în locuința singuratică. Trăia acolo ca moartă în viață, nemângâiată, fără putere, zdrobită, ducându-și mașinalicește viața, neștiind nimic, ne voind a ști nimica din afară, și ne ascultând de cât ca o alucinată cuvintele mângâietoare și încorajatoare ce 'i dădea bătrâna ei guvernantă.

Această femeie, care o crescuse și care o iubiă din tot sufletul, era singura ființă care se putea alătura de ea. Cu o tactică perfectă, cu o dibăcie fără margini, bătrâna guvernantă reuși a împedica pe tânăra văduvă de a cădea cu totul în lăngeziala care omoară încetul cu încetul, și apoi o apără cu o stăruință admirabilă de o zdruncinare totală a moralului.

Amîndouă vorbeiau când, din întîmplare, vorbea contesa, de acei ce s'au dus, și acest cult al iubirilor dispărute fu singura susținere a unei gândiri și a unei inimii, care n'ar fi întarziat una a slăbi, și alta a amorți, sub durerea zdrobitoare.

Lumea nu găsea destulă simpatie, nici regrete în deajuns pentru a deplânge soarta sărmaneii femeii. Multe fură prietenii adevărate care îmbrăcară doliul o dată cu ea, și par'că îi lipsea ceva strălucitor și vesel aceleii societăți frumoase și fericite, de când tînăra contesă o părăsise. Seratele lor își perduseră în parte farmecul, și cercurile intime spiritul. Și ast-fel toți doreau cu foc epoca în care, trecînd timpul doliului și pofta de a trăi renăscînd, tînăra femeie iubită și admirată va reapare în saloanele lor.

Cu toate astea se părea că această epocă nu era să mai vie nici o dată. Puțin mai liniștită, dupe un an de zile, și întrebată de câte-va din rarele femeii intime, ce veneau la dînsa acum, asupra existenței ce ea cugetă să 'și facă, văduva declarase într'un chip formal că viitorul său nu va fi de cît trecutul și nimic de cît trecutul. Și înbrădevînj se ținu de cuvînt, trăind în piroteala tristeții vecinice, își petrecea viața și doliul său statornic în splendidele-i apartamente, unde nu se schimbăse nimic de la moartea contelui și a fetei.

Mai trecu un an și, fără a fi uitată, contesa începu deja a fi mai puțin dorită, și or și cum uitată de prietenii ei de petreceri, când un mare bal mascat se anunță la prințesa ***

Se făcu cheltueli nebune pentru acel bal în ce privește costumele, toaletele și gătelile splendide. Se vorbea de el pretudindenii, în toate adunările, în toate cercurile, în toate jurnalele, și contesa Olga, care începuse să citească, află aceasta prin presă.

De câte-va luni începuse să meargă câte odată în cupele ei închis ermeticește, să ia puțin aer dimineața, departe, dincolo de unde se aduna lumea ca să nu întâlnească pe nimeni.

La anunțul balului, își aminti de trecut și un suris ușor se ivi ca o rază pe obrajii săi puțin palizi. Privi lung și gânditoare articolul în care se vorbea de bal. Era vorba de niște minunății, și din întîmplare, ca și cum oare-cine ar fi cătat s'o

ispitească, numele ei era pus în articol ca neputând din nefericire să figureze printre cele mai frumoase, care altă dată erau prietenile și cunoscutele sale.

Azvrâli jurnalul pe o măsuță, însă rămase mișcată de aceea statornicie a simpatiilor ce i se arăta.

Toată ziua, fu gânditoare, și cu toate astea se vedea, în apucăturile și vorba ei un fel de avânt de redeșteptare sufletească ce părea a o face ceva mai atentă și mai cumpănită.

Guvernanta pricepu nuanța numai de cât și, bucurându-se din suflet, se trudea în toate chipurile a 'i ajuta manifestarea. Tot ce făcu ea, numai femeile istețe și stăruitoare știu să facă. Adevărul era că, cu cât se apropia ziua destinată pentru bal, contesa devenia din ce în ce mai activă, și câte o dată, dupe spusa guvernantei, care acum o observa mai de aproape, ea regăsea din când în când câte unul din vechile'i frumoase surisuri.

Cu două zile înaintea balului, guvernanta instala, într-o cameră cam retrasă, un adevărat atelier. Trei cusătorese tăiau și coseau acolo sub direcțiunea ei.

Era încântător ce făceau ele. Un măreț costum fantazist, un costum pentru un corp delicat, pentru o creatură magnifică, pentru tânăra văduvă, pentru contesa Olga.

Tânăra văduvă se ducea la bal. Să nu vă mirați sau să credeți în nestatornicia simțimentelor. Contesa nu 'și părăsise cultul nici de cum. Nimic nu 'i gonise din suflet, nici din inimă, amintirea acelor pe cari 'i plângea într'una. Dar tot de-a una trebuie să ținem seamă și de mersul misterios al capriciilor femești, ca și de nevoia de a trăi, care, de și am vrea din suflet s'o nimicim, se redeșteaptă într'o zi pe neașteptate, într'un chip ciudat, ademenitor și cu atât mai vie cu cât a fost mai multă vreme 'năbușită. Oboseala în constentă a sigurătății, nălucirea unui bal splendid apărută ca un fulger și 'ntipărită în mintea ei, dibăcia și îndemnurile guvernantei, toate contribuieră la plămădirea unei fantazii. În aproape îngroparea de vie în care trăia femeia tânără, trebuia neapărat ca o dată să 'i se urască fără voie. Și ceasul venise. Toate îmboldirile și toate ademenirile sosind în momentul psihologic, contesa se lăsă în voia unui dor de reînviere

crescând. Se hotărâse a se duce la bal în incognitul cel mai absolut, să stea acolo un ceas pentru ca să mai vază, din treacăt, strălucirea vieței aceleia pe care o părăsise și pe urmă să se întoarcă iarăși în singurătate, fără ca nimeni să poată ști că ar fi eșit cum-va.

În seara de bal, palatul prințesei *** era luminat de minune. Imprejurimile erau înțesate de curioși de și era miezul iernei, și fie-care se trudea să distingă, de subt mantalele lungi și îmblănite în care erau înfășurați invitații, bogăția și originalitatea costumului. Saloanele se umpleau de domine, de marchizi, de păstorite, de granzi de Ispania, de cavaleri și de fel de fel de costume din toate țerile și amintitoare ale tuturor veacurilor. Din policandrele tavanului, din diamantele și agrafele scânteind la gâtul, pe sînul și pe brațele femeilor, scăpăra o lumină uimitoare prin care viermuia măștile ca printr'o iradiațiune de aur.

Contesa, într'un scump și minunat costum de țigancă, era și ea prin mulțime, foarte bine mascată și cu o subțire, de tot subțire, colorațiune arămie pe cărnurile ei admirabile. Eșise din casă pe furis, având pe capra Cupelei de piață un servitor bătrân în care avea încredere nemărginită. Intrarea ei n'a fost simțită, fiind că se strecurase în salonul cel mare pe când mai intrau și alții. Dar nu întârzie fie-care a distinge și a admira numai decât această făptură frumoasă, care avea brățări de aur și ținea daireaua cu atâta grație și îndemănare încât punea în nedorire chiar pe observatorii cei mai dibaci.

Încetul cu încetul, atențiunea deveni generală și curiozitatea deșteptându-se printre bărbați, înconjură 'ntr'o clipă pe tânăra femeie cu un cerc mișcător dar constant de curtezanii curioși. Nici prin gând nu le trecea că țigancă era contesa de odinioară atât de admirată încă, și acum îngropată în singurătate. Și fie-care se întreba cine să fie acea țigancă de Ispania, cu talia așa de subțire și așa de mlădioasă în mers, cu salba zăngănitore de sechină și cu frumosul diamant ce vërșea flacări peste părul ei și printre banii de argint ce'i atârnau.

Simțindu-se ținta tuturor privirilor și pricina tuturor întrebărilor, contesei începu a'i părea rău ca 'și-a ascultat capriciul. Ne vrënd cu nici un chip să fie recunoscută, se

înveli și mai mult în incognitul său. Dar mai mulți din cei cari veniseră să o cerceteze, sub galanta dar respectoasă libertate a măscii, putură să observe o mare turburare internă în emoțiunea vocei pe care, dinadins, și-o schimbase puțin.

Se simțea o lipsă de siguranță și de adevăr în râsul și în răspunsurile pe care le cerea împrejurarea. Ajunseseră invitații a se recunoaște cu toții, amici și cunoscuți, și pe ea tot nu o puteau recunoaște. Era în adevăr foarte la locul ei, costumul îi era foarte bogat, îl purta cu multă îndemănare și grație, deci era o damă mare din creștet până în tălpi. Dar cine să fie?

Atunci cercul de curioși se strânse și mai mult. Atacurile indiscrete și întrebările intrigante se întetiră. Se formă un fel de cortej în jurul țigancei răpitoare, și veni un minut când, după ce se trecu în revistă toate femeile cunoscute și frumoase, un frumos senior din timpul marilor curteniri regale deveni, prin politețea-i deosebită, cu totul superător urmașei vechilor Romi.

Seniorul frumos recunoscă în fine pe contesă și o chemă pe nume. Tânăra femeie era cât pe-aci să lesine de frică și de o emoțiune violentă. Cu toate acestea avu un râs de tăgăduire atât de tare, și puse în el atâta curaj și voință, în cât gentilomul rămase cât-va timp în îndoială. Dar, revenind la atac, își sprijini îndoiala prin complimente — de alt-fel foarte adevărate — asupra frumuseței și măreției pe care numai ea le putea avea. Atunci, simțindu-se cu totul recunoscută, tânăra femeie nu mai avu de cât o gândire, aceea de a se furișa. Câtând tot-de-o-dată a afirma că întrevorbitorul său era în greșala cea mai desăvârșită. Văzându-l dârz, deși foarte cuviincios, îi tăie apa de la moară, cum se zice, și, printre grupe, cu inima neliniștită, reuși a eși în vestibul fără a fi zărită de cât de acel ce o urmăria. Intr'un minut se îmbracă cu o manta domino și apoi se înfășură cu o blană. Și se îmbracă cu atâta grăbire, în cât, repede, ca într'aripată de frică, rătăcită, își uită cupeu și servitor și deschise, fără onștință, ușa unui cupeu de piață pe care 'l luă drept al său.

(Va urma)

AUG. R. CLAVEL

BIBLIOTECA

(După Maurice Rollinat)

*Iți grămădea în pâlcuri pâlcuri spăimâile bătrâne 'n gând,
Când de pe zidurile negre din trei-spre-zece lămpi spectrale,
Se revârsa, și zi și noapte, lumina 'n raze sepulcrale
Pe îmbâcsitele volume sub taina pulberei gemând.*

*De câte ori intram într'ênsa, fiori adânci mă frământau,
Și m'auzeam chemat pe nume de trei-spre-zece glasuri stinse,
De trei-spre-zece-le fotolii atras cu brațele întinse,
Și 'n ochi-mi trei-spre-zece chipuri priviri nervoase îndreptau.*

*La miezul nopții, pe fereastră, priveam spre balta'n putrezire,
Pe când miazmele prin aer îmbolnăvind întreaga fire,
Fierbeau în clocote, și vântul prin atmosferă le pierdea.*

*De-o dată însă, de 'ngrozire, stătură gândurile-mi duse;
Prin întunerecul odăii tăcerea 'n colțuri se 'mbulzea:
easornicCul, ca o sentință,— de trei-spre-zece ori bătuse.*

FICUS LIPAN

DESPRE CONVENȚIUNILE COMERCIALE.

Națiunile muncesc și schimbă între dâensele produsele muncii lor. Statul este ținut să asigure ezercițiul muncii și ocrotirea schimburilor. Fie-care Stat are datoria să respecte interesele comerciale ale străinilor, în măsura în care acest respect se împacă cu interesele propriilor săi supuși; fie-care Stat are dreptul să ceară altora, în măsura cea mai echitabilă, respectarea intereselor comerciale a supușilor săi. În această materie cine altul este judecător suveran decât inur Statul? El singur este stăpân să hotărască în ce anume limită o mai mare sau mai mică libertate de schimburi cu națiunile streine vatămă săi este spre folosința muncii naționale; el singur este stăpân să hotărască în ce anumite proporțiuni tacsele, cu care îngreunând produsele streine, cresc veniturile sale, favorizează comerțul țerei și proteguesc a ei industrie; el singur este stăpân să hotărască în ce anumită măsură aceste impozite încurcă și fac să poticnească comerțul, vatămă industria prin rădicarea prețului obiectelor ce sunt trebuincioase ei, o slăbesc și enefvează din pricina lipsei de concurență, și descrește cu chipul acesta bogăția obștească a țerei. Între aceste deosebite datorii ale Statului nu este nici o contradicțiune, căci ele purced dintr'același principiu. „Obiectul comerțului — a zis Montesquieu — este esportarea și importarea mărfurilor în favoarea Statului; și obiectul vămilor este o oare-care tacsă pusă chiar asupra acestei esportări și importări, tot în favoarea Statului. Trebuie deci ca Statul să fie neutru între vama și comerțul seșu, facend în așa chip că aceste două lucruri să nu se în-

crucișeze, căci numai atunci se poate zice că se bucură de libertatea comerțului.“ 1)

Aceste datorii sunt aceleași pentru toate Statele; însă toate Statele nu pot să priceapă împlinirea acestor datorii într'aceiaș chip, căci fie care Stat se găsește pus în împrejurări deosebite: toate Statele nu au aceeași industrie națională de proteguit, nici același interes să înlesnească aceleași schimburi. Constituțiunea lor, evenimentele politice, cerințele afacerilor din lăuntru, le silesc să caute în vămi, izvoare mai mult sau mai puțin întinse, mai mult sau mai puțin producătoare.

De aci rezultă între State un ordin particular de raporturi, iar regulile care prezidează la aceste raporturi dintre State sunt cu totul simple și reies din nenumărate încercări. Națiunile a căror industrie și comerț sunt în stare născândă, precum și acelea a căror industrie slăbește și al căror comerț este în primejdie, nu pot să înfrunte fără protejire concurența streinului; în cazul întâi, ele ar înăbuși germenul propășirii lor viitoare; în cazul al doilea, ele ar prăbuși spre ruină comerțul și industria lor. Din potrivă, națiunile unde industria și comerțul, strașnic întemeiate, sunt pe cale de progres neconținut, nu se tem de loc de concurență, care este pentru dânsese un îmbolditor, și le vezi că umblă înșile după libertatea schimburilor, care, pentru dânsese, este un mijloc de a asigura producțiunii naționale o hrană zilnică și resplata unei lupte trecute. Statele a căror industrie și comerț sunt destul de active pentru a duce în spinare concurența și chiar de a trage folos din ea, dar care voesc să exploateze această activitate și să crească veniturile ce le produc vămile, slescă izvoarele prosperității lor: ceia ce face bogăția acestor State este comerțul și industria; a restrânge schimburile, atunci când producțiunea națională nu are nevoie de protejire, este a turbura dezvoltarea ei, este a o paraliza; a cere în asemenea condițiuni vămile, mijloacele trebuincioase îndestulării cerințelor financiare, este a da avuției naționale o lovitură nevindecabilă. Mai mult de cât atât: se poate prea bine ca unul și acelaș Stat să se găsească pus, cu privire la alte State, în necesitatea de a ocroti o industrie oare care, un co-

1) Montesquieu, *Esprit des lois*, liv. XX, ch. XII.

merț oare care, și să îmboldească prin concurență o altă industrie și un alt comerț.

Trebuința de a regula aceste relațiuni nenumărate, a călăuzit Statele să încheie între dânsese niște contracte care să aibă de scop statornicirea tacselor ce fie care crede folositor să pună asupra oare căror produse streine. Aceste contracte sunt *Tractatele de comerț* sau *Convențiunile Comerciale*. Ele rezultă dintr'un fapt care este ezistența relațiunilor de producțiune și de schimb între națiuni, iar nici de cum un drept absolut de comerț, care n'a fost nici-o-dată revendicat nici recunoscut de către State. Regulele ce urmează Statele în transacțiunile lor comerciale, rezultă din necesitatea în care sunt ele puse de a respecta interesele comerciale ale streinelor și de a face să se respecte interesele comerciale ale supușilor lor, iar nici de cum din niște sisteme ale protecțiunii orî ale liberului schimb, care nu se întemeiază de cât pe concepțiuni abstracte și care n'ar putea să procure Statelor niște principii generale de conduită.

Care este obiectul tractatelor de comerț? Obiectul lor este să împace interesele respective ale Statelor în relațiunile lor de producțiune și de schimb. Ele sunt o transacțiune între aceste interese când aceste interese nu se acordă, o contopire a acestor interese când aceste interese sunt de acelaș fel. Forma subț care se încheie aceste tractate, clauzele ce ele cuprind se schimbă după împrejurări. Toate tractatele de comerț prevăd, sau intrarea fără drept de vamă a oare căror obiecte, sau—și acesta este cel mai obicînit caz—tacele convențiionale cu care au să fie încărcate alte obiecte; cu alte cuvinte, ele regulează importarea, esportarea, transitul, transdordarea și întreprizitul mărfurilor. Acestea sunt clauzile de căpetenie care caracteriză tractatul de comerț.

Fiind-că faptele pe care Statele se întemeiază spre a determina clauzele tractatelor de comerț sunt eminentemente schimbăcioase, aceste tractate se încheie în de obște pe un termen anumit, preînoiduse într'un chip tăcut, dacă cumva nu au fost denunțate în termenele înțelese de mai nainte. Afară de asta, Statele își rezervă adesea dreptul de a modifica prin bună învoială oare care dispozițiuni. Obiceicul statornicit în

această privință se întemeiază pe experiențe atât de numeroase și atât de sigure, că orî ce Stat are dreptul de a'l invoca și prin urmare de a nu primi să contracteze tractate de comerț care ar fi calificate de perpetuale. Obiceiul s'a statornicit de așijderea de a se stipula în aceste tractate că fie-care din Statele contractante se va bucura de foloasele ce ar fi acordate în urmă altor State, prin alte tractate de comerț. Această stipulare nu este de cât o urmare firească a faptelor din care isvorăște tractatul de comerț. Statele care negociază un tractat caută să împace în chipul cel mai equitabil interesele lor; ele se opresc la clauzele ce le par mai potrivite împrejurărilor în care ele negociază. Dacă unul din contractanți acordă altui Stat foloase particulare, el nu o face de cât în paguba celui-l-alt contractant, și acest din urmă este în drept să protesteze, declarând că condițiunile tractatului sunt modificate, că valoarea tractatului s'a schimbat, și că prin urmare s'a sevêrșit un abuz. Iată pentru ce Statele, spre a înlătura aceste reclamațiuni precum și gravele inconveniente ce isvorăsc din ele, au adoptat obiceiul înțeleptesc de a asigura mai dinainte și reciproc, toate foloasele ce fie care ar putea să acorde altor State. Afară de asta, este foarte cu anevoie de a lovi aceleași obiecte cu taxe deosebite, după cum ele provin din cutare sau cutare țară: multiplicitatea schimburilor între națiuni face ca aceste dispozițiuni să fie foarte oneroase pentru acel care le aplică, foarte vecșătoare pentru cel care le suferă, și foarte puțin rodnice împotriva celui care are interes de a se sustrage de la ele. A constitui oare-cărora State foloase comerciale în paguba altor State, este a nesocoti caracterul esențialmente pacinic al tractatelor de comerț, fiind că, în loc de o înțelegere obștească între State, ar eși dintr'aceasta, pe de o parte vrăjmășie, iar pe de alta alianțe degheizate între unele din ele.

Dacă nu luăm în băgare de seamă de cât obiectul direct al tractatelor de comerț, ele aparțin ordinei *economice*. Însă ne-am ecpune unor primejduitoare închipuirî, dacă le-am negocia și incheia fără a ține socoteală de urmările ce trag ele după sine în ordinea *politică*. Aceste urmări devin din ce în ce mai importante, cu cât civilizațiunea modernă se desfășură și se

întinde. Chiar pe timpul vechiului regim ele erau foarte vădite, căci iată ce zice Montesquieu; „Două națiuni cari negociază împreună, atarnă una de alta într'un chip mutual.“¹⁾ Si cu drept cuvânt, căci relațiunile comerciale nu sunt ca relațiunile de guvernare, care nu ating pe popor de cât în mod indirect, și nu se ecserciteză de cât prin intermedierea persoanei legiuite a Statului. Relațiunile de producțiune și de schimb sunt directe între indivizii cari alcătuesc națiunile; ele ating pe fie-care din acești indivizi în avuția lui, în munca lui, în familia lui, cu un cuvânt în tot ce îl înlănțuește cu compatrioții lui, cu națiunea din care face parte, cu statul căreia aparține. Legăturile care rezultă din aceste relațiuni sunt deci—când sunt bine pregătite—legăturile cele mai bine-făcătoare, când sunt rău pregătite, legăturile cele mai vătă-mătoare ce pot întruni pe State, și prin urmare, temelia celor mai bune alianțe precum și a celor mai rele. Când comunicațiunile erau anevoioase și nesigure, când Statele erau nu numai despărțite prin linii vamale dar chiar împărțite în propriul lor teritor prin vămi interioare, aceste fapte se impuneau cugetului oamenilor de stat: astăzi, aceste fapte sunt cele mai grave poate, din toate câte s'ar cuveni să'i preocupe. Născocirea mașinilor cu abur, aplicarea lor la transporturile de pe mare și de pe uscat, a contopit întru cât-va producțiunea tuturor țerilor; desvoltarea bogăției mobiliare a contopit toate bogățiile particularilor; împrumuturile făcute de stat a ajuns să fie unul din elementele de căpetenie al bogăției mobiliare, iar soarta acestor împrumuturi este legată de soarta guvernelor; multiciplitatea transacțiunilor a făcut pe toate aceste elemente de bogăție, solidare unele cu altele; în sfârșit telegrafia electrică a întrunit toate piețele mari într'o singură piață imensă, așa că nu este criză economică care să nu fie izvorul unei crize politice în relațiunile statelor, nici criză politică care să nu producă turburări adânci în interesele economice ale tuturor națiunilor. Transacțiunile mari economice aū luat cu chipul acesta un caracter din ce în ce mai general în raporturile dintre State: ele aū suferit acțiunea politice, ele aū ecsercitat asupra politice, o însemnată înrîurire.

1) Montesquieu. *Esprit des lois*, liv. XX, ch. II.

Un tractat, fie politic fie comercial, nu prețuește de cât prin ezactitatea cu care negociatorii au măsurat raporturile statelor lor, și le-au eesprimat. Dacă au ținut o socoteală înțeleaptă de împrejurările în care ei negociază, de starea intelectuală și morală, de gradul de putere economică, de starea politică și socială a celor două State contractante; dacă au deosebit, în aprecierea acestor fapte, faptele care nu sunt de cât un accident în istoria fie-cărui Stat, de raptele cari au devenit întru cât-va legi ale acestei istorii; dacă în sfârșit, în urma tutului acestor elemente de apreciere, ei au știut să împace interesele Statelor contractante — tractatul este bine făcut, și este cu atât mai bun, cu cât negociatorii lui au împlinit mai bine această misiune. Sinceritate, inteligență, — iată condițiunile de căpetenie ce se cer de la cei cari negociază un tractat, și cu deosebire un tractat comercial.

București, 1886 Aprilie

MIHAIL DEMETRESCU

— —
BCU Cluj / Central University Library Cluj

STUDII SOCIALE

OMUL FAȚA CU SOCIETATEA¹⁾

În prima parte a acestui studiu, am cercetat pe scurt rolul omului față cu universul, și am arătat cuceririle și descoperirile cele mai principale ce el a făcut, de la aparițiunea sa pe pământ, asupra naturei.

În studiul ce urmează vom cerceta, tot pe scurt, rolul omului față cu societatea; fazele prin care el a trecut de când s'a constituit în asociație cu semenii săi, și cauzele căderei și ridicărei sale sociale.

1) Vezi „Revista Literară“ No. 4 din 1886.

Omul, prin luminile judecăței sale, a înțeles de timpuriu, că viața sa nomadă și singuratică era o predică la dezvoltarea și prosperitatea sa fizică și intelectuală.

Spre a depărta de la el această predică, s'a asociat cu femeia și împreună au format familia, baza și origina societății omenești.

Familia a fost la început nestatornică și fără legături durabile, după cum era și viața individuală. Omul, devenit șeful acestei instituțiuni, s'a crezut autorizat de puterea sa fizică să 'și atribue dreptul de viață și de moarte asupra soției sale și a copiilor săi; dreptul să dispue de libertatea acestor ființe, după placul său, sau după interesul său. Soțul și tatăl a impus soției și copiilor săi ritul său, credințele și prejudiciile sale; voința sa a fost o adevărată lege pentru familia sa.

Această autoritate maritală și paternă, care la început era tolerată de fapt, a trecut mai târziu din moravurile familiei, în legislația civilă a fie-cărui popor din antichitate, și mai cu osebire în legislația poporului Roman, în care familia s'a înfățișat și s'a continuat, sub formele sale primitive și barbare, atât sub republică, cât și sub regimul imperial din timpurile păgâne. Mai în urmă, ameliorându-se natura omească și moravurile sale, s'a ameliorat și condiția socială a familiei. Soția și copii au devenit egali soțului și ai părintelui lor. Tatăl și soțul fiind cel mai puternic 'și-a luat rolul de protector și de conducător al familiei sale. Cel mai tare a ajutat pe cei mai debili. Aceștia s'au atașat mai mult de protectorul lor. Din acest atașament a izvorât iubirea de familie; această afecțiune pură, care nu se găsește și nu se poate înțelege de cât în familie.

Femeia, devenind companioana bărbatului și având o viață socială mai statornică, a început a se uita mai de aproape la starea sa primitivă, a copiilor și a bărbatului său. Privindu-se în față, ea se rușină de goliciunea în care a trăit în trecut. Spre a 'și acoperi corpul său și al familiei sale, ea a inventat țesăturile. Din lâna oilor a făcut vestimente de iarnă; din cânepă vestimente de vară, etc. Prin femeie s'a introdus în omenire sentimentul de pudoare. Ea a

fost cea d'ânteiu care s'a rușinat de golicăunea în care s'a aflat ființa omenească; ea a căutat în mințea sa mijloace de a înlătura din omenire această stare de sêlbăticiie esterioră a individului.

Nu este locul aci să urmărim mai de aproape fazele prin care a trecut familia, până să ajungă în starea în care se află azi. Aceia ce putem constata, în treacăt, este că prima școală, în care omul a învățat să iubească pe aproapele sêu, să respecte ființa altuia, să compătăimească de durerea semenilor sêi și să se bucure de fericirea lor, este familia.

Cu cât familia va fi mai bine organizată într'o societate; cu cât legăturile sale vor fi mai temeinice și mai curate, cu atât societatea aceia va fi mai prosperă, mai civilizată și mai morală. Să cugetăm cu toții la ridicarea morală a familiei noastre, și să facem totul spre a ajunge la acest rezultat.

Omul, aflându-se nêncetat în meditație asupra pozițiunei sale, a observat că familia ce și-a format nu era destul de puternică spre a l ajuta să se apere contra intemperielor naturei, contra dobitoacelor și chiar contra omului.

Convins de propria sa neputință și împins de trebuințele sale, el s'a hotărât să se adune cu semenii sêi, și să formeze împreună o societate comună.

Această societate născândă a fost la început nestatornică. Ea s'a guvernat de un șef, tras la sorți, pe timp nemărginit, care conducea tribul în escursiunea sa, dupe cum se conduceau la noi salașile de țigani de către vătaful lor, în timpurile de tristă amintire, când țiganii erau considerați ca obiecte, iar nu ca ființe însuflețite.

Aceste triburi nomade, luând o dezvoltare mai mare, s'aū ficsat cu timpul și aū format primele societăți omenești.

Scopul în vederea căruia s'aū format toate societățile primitive, a fost: *a se ajuta om pe om, a se respecta unul pe altul, a se lupta toți cu puteri unite, contra atacurilor ce s'ar aduce asociațiunei lor, și a căuta împreună mijloace de ezistență și de proprietate comună.*

Acest pact, această constituție nescrisă, ce 'și-a dat omul primitiv constituindu-se în trib, sau în societate, el a dedus-o din natura sa proprie. Instinctul său 'l-a povățuit să se hrănească spre a ezista; acelaș instinct 'l-a sfătuit să se asocieze cu semenii săi, spre a se apăra de atacurile ce 'i s'ar aduce de către alții; iar natura sa de om 'i-a spus să rămâie liber în acțiunea sa, față cu semenii săi, ast-fel dupe cum fusese înainte de a se asocia cu dênșii. Nicî un om n'a înțeles, că, constituindu-se în societate are să piardă libertatea sa de acțiune.

Pe aceste principii de ajutor reciproc, de apărare comună, de libertate de acțiune, și de egalitate socială, s'au format primele societăți, omenești.

În primele timpuri de viață socială, aceste principii au fost respectate de către fie-care asociat în parte, și de către toți împreună. Neînțelegerile ce se iveau între membrii aceluiaș trib, sau asociațiunii, se cercetau de către arbitrii aleși de părțile împincinate. Fie-care parte era obligată să se supue la hotărârea aceluia pe care 'l alesese judecătorul său. Când partea condamnată nu se ezecuta de bună voie, ea era constrânsă de membrii asociațiunii să se ezecute. În caz de nesupunere, ea era izgonită din societate; și cum fie-care om avea interes să trăiască în societate cu semenii săi, fie-care se supunea la deciziunea judecătorilor săi firești.

Cu timpul, triburile au început a se ficsa în mod mai stabil pe diferite puncte de pământ. Ele au format burgade, orășele și orașe, sau cetăți, deosebite de sate, care au fost alcătuite de societățile agricole, în'ainte d'a se înființa orașul sau cetatea.

Oamenii din orașe au început să se dea fie-care la diferite meșteșuguri. Meseriile se învățau în familie și se transmiteau din generație în generație, în aceeași familie. Această continuitate de ocupațiune în aceeași familie, a contribuit în modul cel mai puternic la dezvoltarea științelor, a artelor și a meseriilor în antichitate.

Fie-care oraș avea artel și meșteșugurile sale proprii, fie-care cetate era o adevărată școală pentru cetățeni.

Oamenii cei mai activi și mai dezvoltați la minte, au produs

mai mult de cât reclamau trebuințele lor; cei mai debili, mai puțin. Orașenii cari aveau prisos de unele obiecte lucrate de ei, au început să schimbe acele obiecte pe cereale și pe alte articole de hrană. Din acest schimb de obiecte unele contra altora, s'a născut comerțul între oameni, care cu încetul a luat dezvoltarea la care a ajuns azi, și care se va dezvolta neîncetat, în raport cu gradul de cultură, de progres și de civilizație al fie-căruia popor; și mai cu seamă cu gradul de dezvoltare al diferitelor industrii, care alimentează comerțul fie-căruia stat în parte și al tuturor statelor între ele.

Fie-care om se mulțumea pe produsul muncii sale. Când unul din asociați era lipsit de hrană, ceilalți îi procurau alimentele necesare pentru existența sa.

Nici unul din ei nu cugeta să ia bunurile altuia, sau să-i aducă vre o vătămare; toți duceau o viață de concordie și de frățietate.

Singurele legi civile, ce și-au dat oamenii în această primă fază a societății omenești, au fost contra omorului și contra furtului. Immulțindu-se relațiile dintre oameni, fie-care trib, burgadă, oraș și orașel și-au ales un șef, însărcinat cu paza și administrația obștii. La început acest șef nu avea nici o autoritate asupra asociațiilor săi, nici un drept altul de cât acela de pazitor al intereselor obștii.

În caz de năvălire a unui trib de către un altul, șeful avea dreptul să comande oamenii de sub conducerea sa. Pe dată ce înceta lupta, șeful intra în rândurile cetățenilor săi.

Toți oamenii din acelaș trib sau asociațiune aveau o viață comună și adesea mâncau împreună, semn de egalitate socială.

Libertatea individuală era foarte dezvoltată; fie-care om era stăpân absolut în afacerile sale private. În viața publică, care nu are nici o asemănare cu viața publică de azi, fie-care asociat se conducea ast-fel ca să nu vatăme pe altul; sigur fiind că prejudiciul ce ar fi adus altuia, ar fi fost reprimat de către întreaga asociațiune.

Toate societățile au fost constituite în mici state republicane; toate aveau niște instituțiuni democratice și o formă

de guvern patriarhală; cari se continua în mod tradițional din generație în generație, până ce comuna și statul au luat o deăvoltare mai mare.

Această stare de egalitate, în care toți oamenii erau de o potrivă între dênșii, a fost sfărâmată de către însuși creatorul său, de către om,—prin forța unora, prin slăbicăunea altora și prin depărtarea tuturor de la dreptul natural, de la scopul în vederea căruia oamenii se asociaseră pentru binele și fericirea lor comună. Șeful tribului său al burgadei, care la început nu avea nici o autoritate asupra oamenilor de sub conducerea sa, în ziua în care s'a găsit a fi cel mai tare prin puterea sa fizică, a căutat a și aservi oamenii de sub conducerea sa.

Cei mai slabi dintre oameni s'au supus la această violațiune a pactului lor fundamental; cei mai tari au rezistat. Șeful tribului său al burgadei, spre a și menține autoritatea sa, a trecut de partea celor tari, s'a unit cu dênșii spre a asupri pe cei mai slabi. Aceștia, la rîndul lor, s'au asociat între dênșii spre a se apăra de atacurile și de spoliațiunile ce li se aduceau de către cei mai tari.

Din această inegalitate naturală a omului față cu omul s'au format două clase de oameni în sînul aceleiași societăți, asupritori și asupriți. *Cunoscînd acest fenomen social al inegalității naturale a omului, față cu omul, ca o primă cauză de discordie între oameni*, fenomen care a ezistat în trecut la toate societățile omenești, și care va ezista cât va fi omnirea, nu voesc să zic că omul se naște bun din natură și se corupe constituindu-se în societate cu semenii săi. Ideea aceasta este neezactă. Esperiența de secolî a dovedit că societatea are o influență moralizătoare și civilizătoare asupra omului, iar nu o influență funestă și corupătoare, după cum au pretins unii filosofi. În mijlocul societății, omul învață mai mult de cât în orî ce școală să fie și bun și moral și uman, dacă societatea din care face parte este bine organizată și cu moralitate guvernată.

Spre a se evita acest rău social, în care omul devenise prada omului și care s'a ezercitat pe scara cea mai întinsă

și mai inumană, oamenii 'și-au dat legi pozitive, prin care s'au regulat drepturile și datoriile fie-căruia în parte și ale tuturor în genere. În aceste legi, din nenorocire, s'a consacrat dreptul celui mai tare în mod legal.

Autoritatea șefului de familie și a șefului tribului, al burgadei, sau al societății, care în trecut era tolerată de fapt în această a doua fază socială, a devenit legală. Sclavagiul a devenit o instituție de drept public. Societatea omenească a fost pretutindeni împărțită în clase privilegiate și în clase aservite; cele d'ântéiu se bucurău de toate drepturile, cele din urmă s'au supus la toate sarcinile publice.

În India, în China, etc., mai la toate popoarele asiatice și orientale, s'a înființat guvernul sacerdoților, sau religios, care a trecut din tată în fiu, din generații în generații și s'a perpetuat din secol în secol până în zilele noastre.

În Grecia și în popoarele occidentale a apărut regalitatea, care a durat mai multe secole.

În această a doua epocă socială libertatea de acțiune, viața individuală și egalitatea omului în'aintea omului, bunuri cari erau atât de dezvoltate în individ și în societate, în prima epocă socială, au dispărut mai de tot din moravurile acelor popoare.

La popoarele asiatice, sclavia a luat locul libertății și a devenit starea normală a omului. Grecii și Romanii au păstrat încă o libertate aparentă. La aceste două popoare omul era născut pentru Stat. El nu putea și nu trebuia să aibă bunuri și interese deosebite de ale Statului. "Un spartiat, scrie Connop Thirwall în istoria sa asupra Greciei, nu este născut și nu trăește de cât pentru Stat. El trebuie să'și sacrifice, pentru patria sa, puterile și afecțiunile sale, timpul și averea sa. Prosperitatea și gloria patriei sale pot singure să'l facă fericit și ilustru." Recunosc, în principiu, că sentimentul acesta de cetățenie, care a fost foarte dezvoltat la Grecii și la Romanii, a format în antichitate buni patrioți și mari eroi, în sênul acelor popoare. Esperiența secolelor, însă, ne-a dovedit că același sentiment fiind neluminat, a dat loc la dezvoltarea orgoliului și a egoismului național, care au adus după ele ură între popoare, și mai în urmă o serie de rezbele de la

popor la popor, rezbele după care s'a înmormântat de-a pururea oameni și unele din popoarele antice, după cum vom vedea mai în urmă.

În Grecia, după căderea regilor, s'a născut guvernul oligarhic, și mai în urmă democrația sau dominația poporului prin popor. În Roma, sau în popoarele latine, s'a stabilit guvernul republican.

În această a treia epocă socială, sau epoca republicană, deși poporul era suveran în formă, în realitate însă societatea era împărțită în nobili, popor și sclavi. Clasa nobililor sau a arhonților la Greci, și a patricienilor la Romani, conduceau toate afacerile Statului, și ocupau toate funcțiunile publice.

Poporul era înlăturat în mod sistematic de la onorurile statului; sclavii munceau pentru toată lumea.

Această stare de inegalitate în care s'a aflat poporul grec și latin, sau roman, a dat loc la o luptă seculară între nobili și popor, luptă care s'a terminat prin învingerea clasei nobililor de către popor și prin aducerea regimului imperial, care a personificat într'ensul toate puterile națiunii; regim care a dus poporul la o glorie fără asemănare, și în urmă la disoluție, la ruină și la înjosire.

Rezbelele civile, care s'a urmat între popoarele antice pentru restabilirea dreptului de egalitate al omului față cu omul; rezbelele naționale de la popor la popor, făcute în scop de cucerire și de dominațiune, de către un popor asupra altuia, au adus după ele distrugerea celor mai înflorite orașe din antichitate, ca: Babilon, Memfis, Niniva, Tyru, etc.; moartea și disparițiunea complectă a mai multor alte popoare precum: a Asirienilor, a Chaldeenilor, a Filistenilor, a Fenicienilor, a Mezilor, popoare renumite odinioară prin artele și comerțul lor, dar care au dispărut de a pururea după scena lumii, fără să se mai reproducă în cursul secolilor, cu moravurile, cu limba și cu geniul lor propriu — și fără să lase alte urme de existența și a tot puternicia lor,

de cât niște mărețe ruine, înaintea cărora omul modern rămîne în ecstas, în admirațiune, și în același timp se înspăimîntă de ce rele poate să aducă omului și societății trufia omenească.

Trecînd de la popoarele antice, care au dispărut din omenire, la acelea care mai există azi, vedem că poporul Persan, care se ridicase subt Cyrus și Xêrkes la apogeul gloriei sale naționale, care cotropise și supusese diferite popoare antice, este azi o umbră a poporului Persan antic, și trăește când legănat pe sprijinul Angliei, când pe al Rusiei, dar prea puțin pe sprijinul său propriu.

Egiptul, acest imperiū fără asemănare, care a trăit o serie de secole și a dominat o mulțime de popoare, care a dat viață din viața sa altor popoare, care înainte de a cădea în disoluție și în ruină a transmis științele, artele, industria și comerțul său Greciei antice, acest Egipt bine-cuvîntat pentru toate descoperirile ce el a făcut, este o umbră, ce zic? este o ruină a Egiptului antic, și nu trăește de cât prin grația Angliei și a Franciei, și azi este aproape mort prin tunurile Englezilor.

Dacă părăsim Egiptul și ne aruncăm privirile la Grecia de azi, suntem coprinși de o întristare și mai mare când vedem starea în care se află Grecia modernă, în raport cu Grecia antică.

Și în adevăr, Grecia antică a perfecționat științele și artele ce ea a primit din mâinele Egiptenilor. Ea a pus bază științelor pure, științelor naturale, științelor morale, filosofice și politice. Ea, prin geniul său propriu, a contribuit în gradul cel mai 'nalt, pe toate căile intelectuale și morale, la dezvoltarea progresului și a civilizațiunei omenirei. Ea, prin geniul nemuritorului Socrat, a întrodus în omenire ideia de provedința universală, sau de unitate divină, ideie care a avut de efect la început, să stârpească credința de politeism, care ținea poporul grec într'o mare stare de frămîntare. Grecia căzînd sub loviturile barbare ale poporu-

lui Roman, a subjugat, prin geniul său propriu, acest popor rege, care a fost nevoit să adopte legislația greacă, artele și științele sale, în fine toată acea civilizațiune antică, care se află adunată în Grecia ca o comoară nesfârșită, din care avea să se împărtășească atât lumea păgână cât și cea creștină.

Părăsind Orientul și aruncându-ne privirile spre Occident, vedem poporul Roman, care prin armele sale subjugasă o mare parte din lumea antică, care detronasă regi și luasă sub stăpânire sa diferite popoare, că lucrează neîncetat la ridicarea și la gloria sa, dar contribuie fără conștiință la căderea sa proprie.

Două cauze principale au contribuit la căderea Romanilor : Organizația lor interioară, dupe care cetățeanul devenise o închipuire în stat, și rezbelele lor continue, din care Roma învingătoare, eșia mai tot d'auna învinsă, prin scăderea numărului cetățenilor Romani, și prin introducerea unui element de oameni, străini de moravurile și aspirațiunile Romanilor ; străini, cari urau pe cetățenii Romani, fiind că acestia se foloseau de știința și munca lor, și nu le acordaū drepturile de cetățenie.

DR. A. VLADESCU

DOSPIREA PAMËNTULUI

Ogorul și înlocuirea corpurilor nutritoare

Agricultorul practic nu dă credință teoriilor, — el crede ceia ce vede — și îi place să învețe experimentând. El știe cât de mare e influența climei, a pământului și a împrejurărilor economice locale, pentru izbânda muncii sale.

Agricultura nu dă tot d'auna venituri mari, de aceea agricultorul trebuie să câștige prin economie, profitul său.

Știința a adus cu toate acestea și agriculturii foloase însemnate. Practica încăpățânată, se schimbă pe fie-care zi, și lupta pentru existență dă rămă cu grabă toate prejudiciile noastre. Fără voe, chiar cel mai îndărătnic agricultor, urmează acestui progres; cu toate că el nu dă impulsione lucrurilor și se lasă numai a fi tras și împins de ele.

Țăranul clatină din cap și zice: Vecinul meu trebuie să se ruineze prin fel de fel de sisteme noi; dar pe subt ascuns, scote capul pe dupe colțul pătului, observă, și îndată ce vede că vecinul său a reușit, atunci este gata de a-l imita.

Prevederea aceasta este lăudabilă, pentru că ea ne păstrează *avuturile* și ne ferește de *pierderi*. Mulți se ruinează într'adevăr prin introducerea sistemelor noi; oamenii prevăzători însă, se îngrijesc ca o asemenea nenorocire, să nu nimicească zone întregi.

Una din cele mai însemnate descoperiri ale agriculturii

moderne este *abolirea ogorului*. În țară la noi, obiceiul, cu toate acestea până acum, a fost mai tare de cât rezultatul acestui sistem. Mai de fel nu ne putem desprinde de ogorît cu toate zadarnicele cheltueli și munca însemnată la care ne condamnă el. Tocmai în vederea acestor inconveniente, ne propunem a arăta care este însemnătatea acestei inovațiuni.

Dovedirea acestui principiu rezultă din dezvoltarea următoarelor puncte:

1) Că țarina trebuie să ajungă la un grad oare-care de *dospire*, înainte d'a se începe cu facerea semănăturilor.

2) Că pământul trece în starea lui de *dospire* în cele mai multe cazuri și fără ogor.

În prezent încă, o mare parte din agricultorii practici și raționali nu știu că *ogorul* 1) este strict necesar pentru a lăsa odihnă pământului.

În alte țări, și la noi în deosebii, sunt oameni, a căror părere este de mare valoare pentru agricultură, cari susțin sistemul ogoritului. Am observat că ogorul se face nu numai prin locurile slabe și nisipoase, dar chiar și prin locurile cele mai grase și fertile. Pe de altă parte însă, se găsește locuri, s. e. în *Minder-Herford*, *Bielefeld*, unde de abia putem vedea pe ici pe colo câte un agricultor care să ogorească țarinele sale, și aceasta numai în cazuri excepționale.

Abolițiunea sistemului de ogor, ar fi o revelațiune din cele mai prospere pentru agricultură. Mii de pogoane de pământ, care acum în stare de ogor, nu produc nimic, ar putea pe fie-care an să dea recolta lor și ast-fel s'ar mări exportul nostru, care în cea mai mare parte se compune din roadele pământului. Capitaluri care prin ogor se află într'o stare de lăncezire, desființându-se ogorul, ele ar da dobânda lor. Mulți lucrători, multe unelte, și vite ar deveni disponibili.

Agricultorul de sigur, nu este indiferent în fața unor asemenea foloase. Trebuie să fie serioase motivele care 'l fac să nu părăsească *sistemul ogoritului*.

1) Prin ogor se înțelege ogorul sterp, care se mai numește și ogor negru. În alte țări se obicinuește și ogorul mixt, de trifoiu.

Totuși o repet, *ogoritul este în cele mai multe cazuri indispensabil*. Sunt câte-va excepțiuni la această regulă. Intr'adevăr, ogorul nu se poate desființa de o dată și cu desăvârșire. *Prevederea* trebuie să conducă tot-d'a-una intențiunile agricultorului. O trecere subită de la un sistem la altul, trebuie bine cugetată, căci adesea face rău în loc să facă bine.

Cap. I. *Un exemplu de bună dospire.*

Subiectul acestui capitol își are explicațiunea sa, în experiența practică,—așa dar să pășim afară, la câmp. Ajungem la o tarla căreia i s'a dat întâia brazdă și s'a grăpat; pământul e bun, argilos și fraged. Această tarla a fost semănată cu rapiță,—să presupunem că țarina a fost bine gunoită și că recolta rapiței a fost bună. Se prepară pământul pe la mijlocul lunii septembrie pentru semănatul grâului, el nu e nici prea uscat, nici prea umed și prin urmare plugul merge bine.

Ce schimbări se petrec peste 2 sau 3 săptămâni, după ce s'a făcut arătura?

Pământul fiind frăgezit, zvântat, aerul pătrunde în el și 'l aduce în stare de a putea suge și a condensa unele părți ale aerului 1).

Pământul absoarbe următoarele corpuri:

1) *Accidul carbonic*, acesta îl absoarbe pământul nu numai pentru a servi mai târziu, ca nutriment plantelor, dar mai ajută încă și la introducerea și întreținerea proceselor himice în pământ.

2) *Amoniacul* întrebuințat pentru același scop.

3) *Ocsigenul*, este tot atât de necesar pentru schimbările himice ce se fac în pământ, precum îi este necesar focului din sobă, care fără ocsigenul aerului s'ar stinge.

4) *Umezeala*, provenid din căderea aburilor de apă, prin mijlocirea cărora pământul se încălzește.

1) Aerul se compune din mai multe corpuri. Omul păstrează în plămâni o parte din aceste corpuri, care în urmă trec în sânge. O altă parte însă reese din nou prin respirație. Tot asemenea și pământul se folosește numai de o parte a aerului, de cea l'altă parte nu se folosește de loc.

Ast-fel se nase în pământ, cu concursul acestor, corpuri schimbările și procesele chimice. Incălzindu-se și umezindu-se, pământul începe să se *dospiască*. 1)

De unde rezultă că părțile *nesolubile* ale pământului se transform mai întâiu în corpuri *solubile*, proprii pentru nutrirea plantelor. Cu cât *aerul* se condensează, cu atât mai mult sporesc *corpurile nutritoare*, 2) necesarii dezvoltării plantelor. Precum ferul nu prinde *rugină* fiind espus la aer *uscat*, tot așa și pământul fiind în stare uscată, nu se *schimbă*, rămâne uscat. Inșă cu cât se încălzește mai mult, cu atât absoarbe mai multă umezială, cu atât *dospește* mai bine. Multă umezială este inșă în defavoarea pământului.

Dospirea, această transformare se poate lesne observa chiar și pe suprafața pământului îndată ce influența atmosferică a străbătut în stratele pământului.

1) Culoarea țarinei devine mai întunecată.

2) Bolovaniî își perd *rezistența*; devin mai fragezi și se sfărâm cu ușurință.

3) pământul este *elastic*, călcându-l elasticitatea sa se simte subt picioar; luând o mână de pământ se *simte* mai puțin aspru.

4) Stratul de d'asupra al pământului (Couche vegetal) se *întinde*, volumul lui se face mai mare.

5) In fine *țarina* capătă o culoare verzuie — nu numai din cauza *burienilor* ci din cauza *unei plante unică în*

1) Mineralele aflate în pământ nu dospesc, dar eflorescează. In pământ se află multe părți organice precum: Humus, resturi de plante putrezite, etc., această putrezire dă naștere acidului carbonic, care servă foarte mult la dizolvarea părților minerale. Știm că *fâina de oase* (acid fosforic și calce) se dizolvă foarte greu în apă destilată, inșă cu ușurință atunci când i se adaugă acid carbonic. Așa dar putem crede, că părțile organice, aflate în pământ, încep a putrezi sau a *dospi*, dizolvând ast-fel părțile minerale. Se esplică lesne faptul că, dacă o țarină nu e gunoită sau e lipsită de resturi organice cu greu putrezește sau *dospește*, are dar nevoie de *ogor* până se ridică în stare de cultură. Pe de altă parte, părțile *anorganice* ale pământului, atinse *direct* de influența aerului, se dizolv prin *eflorescență*.

2) Corpuri nutritoare plantelor sunt: Azotul, Acidul fosforic, Potasa, Magnezia, Calcea, Ferul, Argilul, Acidul sulfuric, A. Silicic și Clorul.

felul ei. Fie-care din bulgărașii de pământ deveniți cu totul moi, se găsește, precum și întreaga țarină, într'o stare de *putreziciune*; țarina este acoperită de un *fel de mușchiu*, ast-fel cum se vede de multe ori, prin prejurul puțurilor și lem-nului jumătate putred, care adesea e umed și nu se usucă nici o dată cu desăvârșire.

Atunci când asemenea schimbări s'aun arătat, atunci *dospirea* se face, — *timpul semănatului a sosit*; atunci sēmēnța află un culcuș bun, și, în fine și plantele își găsesc toate condițiunile necesare creșterii și dezvoltării lor.

Afară de aceasta e văzut, că și munca pământului este mai ușoară în asemenea condițiuni.

Trecând numai o singură dată cu grapa peste un aseme-nea pământ *dospit*, atunci folosul e mai mare și influența a-geștilor fizicii și himicī, mai eficace, de cât când ar sta ci-neva să grăpeze de trei și de patru ori o țarină uscată plină de bolovanī și rezistentă. Nu trece mult timp și grăpatul e terminat.

În ast-fel de condițiuni animalele sunt cruțate de maltra-tări, munca fiind ușoară; lucrătorii au poftă de lucru și fie-care țarină are aspectul unei grădini: pe de asupra *fragedă*, învoaltă, iar pe dedesubt este *bătătorită*.

Ast-fel trebuie să se facă semănăturile.

Atunci când pe de asupra se grăpează frumos, dar mai în fund sunt ascunși *bolovanī*, aceasta nu poate fi numită o cultură sistematică și nu este de loc folositor progresării semănăturilor.

Așa dar *dospirea* face ca, pe de o parte, țarina să fie *fragedă* la suprafață și *fertilă* în întru. Țarina *nedospită* pregă-tește semănăturii un așternut rău; nici loc bun nu 'i dă, nici nutriment îndestulător. Țarina *dospită* pregătește semē-năturii un loc favorabil și un bun și îndestulător nutriment.

Am ales din adins un exemplu în condițiuni bune și sub raporturile cele mai favorabile: *pământ bun, vreme propice, lucru la timp*.

(Va urma)

N. N. ANDRONESCU

ALFRED DE MUSSET

LA CE VISEAZA FETELE

(Comedie în două acte în versuri)

(Urmare)

ACTUL AL DOILEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCENA II

— O Terasă —

NINON, NINETA, (*desbrăcate*)

NINON

Nineto, ce faci încă deșteaptă l'astă oră?
E timp să dormi, căci somnul priește, scumpă soră.

NINETA

Priveam frumoasa lună cum deapănă pe cer
Rețeaua ei de raze. Ce farmec, ce mister
E 'n tot ce ved și cuget! Privește, câte stele!
A! toate sunt la număr ca gândurile mele.
Sunt sigură că mâine va fi un timp frumos...

NINON

Tra la!

NINETA

Ce zici?

NINON

Nimica... Un cântec amoros.
Tra la! Fără iubire... ce dulce melodie!

NINETA

Ei, du-te de te culcă...—Eū am o insomnie
Grozavă.

NINON

Ca și mine.

(apart)

O! dacă-ar fi venit!

NINETA *(cântând)*

Lina un tînăr drăguț avea
Care tot "ânger iubit" îi zicea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NINON

O să recești, cu frigul nu este de glumit.

NINETA

Mă 'năbuș de căldură.

(la o parte)

Mă tem să nu sosească.

NINON *(continuând cântecul)*

Care tot "ânger iubit" îi zicea.

NINETA *(aparte)*

Se vede, toată noaptea c'ar vrea să mă păzească.

NINETA *(aparte)*

E cine-va pe scară..., O! Doamne! de-ar fi el!

NINETA *(reluând)*

Lina-un tînăr drăguț avea....

NINON (*la o parte*)

Ce dracu de tot șeade pe capul meu ast-fel!..
Dac'ar veni.....

NINETA

Ascultă, iubită surioară,
Fă bine de te culcă.

NINON

Si pentru ce? aū doară
Că 'ți fac vr'o supărare? Eī bine, să 'ți spun tot.
Sē țin ascunsă taīna de tine nu mai pot....
Făgăduēște-mī numai că nu vei spune.

NINETA

Fie!

E timpul să 'ți descoper și eū secretul ție,

NINON

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Dar jură-mī pe onoare....

NINETA

Promitem c'ai să tacī.

NINON

Desfă biletul āsta.

NINETA

Tu p'āsta să 'l desfaci.

NINON (*cetind*)

*"Dacā amorului se poate ierta o nebunie, in numele
cerului, scumpā Domnișoară...."*

NINETA (*cetind*)

*"Dacā amorului se poate ierta o nebunie, in numele
cerului, scumpā Domnișoară...."*

AMENDOUE (*de-odată*)

O cer!... Același nume!

NINETA

Si-a rîs de noi!

NINON

Oroare!

NINETA

De ce nu mor mai bine!...

NINON

Deviu rezbunătoare!...

NINETA

A! Flora! Astă glumă amar te va costa!

NINON

A fost dar o resplată coletul ce purta!

NINETA

A! Iudo! Vînzătoare! Viperă 'nveninată!...

— Ei! Flora!...

NINON

Flora!

NINETA

Flora!

NINON

Arată-te odată!...

(Sfîrșitul în numărul viitor)

TH. M. STOENESCU

ELENA

ROMANȚ

DE

DIMITRIE BOLINTINEANU

(Urmare)

CEARTA

Alecsandru înțelese aceste vorbe.

— Înaintea sa, răspuse el, voi fi tot d'a una un rege pe tronul său.

Alecsandru se puse lângă Tudorina.

— Este adevărat, doamna mea, că un amant care se declară, este un rege detronat?

— Din contră, zise ea.

— O damă a spus aceasta.

— Către cine?

— Către un amic al meu.

— Atunci dama nu îl iubește și cel mai bun lucru ce poate să facă amicul d-le este să-și caute de drum.

Un serv anunță gustarea. Oaspeții se îndreptară spre sala de mâncare.

D-na P.... era în vervă astă-dată. Cât ținu masa, nu încetă a critica starea politică actuală.

Bărbatu-său fusese ministru sub regimul actual; de zece zile nu mai era. Cât fusese soțul său în minister, Domnitorul

era cel mai perfect din lume; țara era un paradis pământesc; tot era mare, bun, la locul său. A doua zi, îndată ce soțul său nu mai era ministru, Domnul deveni rău, țara un infern; totul era meschin, nimic la locul său. Adunarea, ce până aci o critica, îndată deveni pentru densa pavăza naționalității, libertății.

— Nu mai putem trăi în această țară! zicea ea. În capitală nu mai poți trece pe pavagiul pretutinderi ruinat, în casă nu mai ești sigur din cauza hoților.... pretutinderi, în toate nopțile se fură..... carnea, pâinea scumpe!... Afară din capitală nu poți umbla: drumuri nu sunt; poștile sunt în stare proastă....

— Adresează-te către soțul dumitale, zise George, care a fost până eri ministru și contracțiū mai 'nainte. De ce nu a ameliorat toate aceste lucruri?

— Aceasta nu este o argumentare serioasă! Toți l'au trădat.... Ce putea face? Țara este formată de oameni nedemni de a forma națiune. Ar trebui să o ia Rușii ori Austriacii, să scăpăm de parodii ridicole....

— Ba să mă lertăți! zise principele Lordache. Înțeleg să vie oștiri Ruse, Austriace, să o ocupe câți-va ani, ca să ne scape de roșii și de convențiune; dar în urmă să se ducă de unde au venit.

— Așa mă învoiesc și eu! răspuse Postelnicul George.

— În adevăr, zise George. Ocupările streine aduc comerțului mușterii, damelor amanți!..

— De ce nu! răspuse Zoe Șeni. Ai noștri nu sunt în stare să fie nici amanți!..

— Ce zicii, Zoe? observă Elena. Cine te-ar auzi vorbind ar crede că nu ești româncă.

— Sunt nefericită a fi româncă astă-zî.

— Eū nu cred ast-fel.

— Tu? Tu trăești în lumea viselor.

— Păcat de tinerețele tale! zise Postelnicul.

— Ba nici un păcat... mă iartă... nevasta mea e fericită 'și caută de casă și de copil, își iubește țara și bărbatul, și... și... n'are amanți, nici Ruși, nici Austriaci, nici nobili, nici din popor!..

Postelnicul apăsă pe vorba „din popor“ și se uită la toți să vadă dacă l'au înțeleles.

— Nicî din popor! repetă el.

Zoe își mușcă buza, deveni palidă, corpul ei tremura.

— Imî vei plăti scump, mie, aceasta, tu și femeia ta! zise Zoe în sine, jurând de a-și răzbuna într'o zi. Pretestă că o doare capul și se duse de la masă. Ea se retrase în camera sa, unde medită la mijloacele de răzbunare.

— „Tu ai zis că am un amant din popor? își zicea Zoe. Ei bine! voi face ca femeia ta să iubească pe lacheul meu!

Sufletul înrăutățit al Zoii căuta cele mai infame mijloace de răzbunare. Am avut un tîner lacheu frumos, gentil în maniere, fiul unui văcar și al unei țigance, astă-zî este scriitor la un minister și trece de gentilom; maică-sa trăiește, este jumătate nebună. Iată omul ce-am să'i aleg. Il voi învăța la aceasta, voi veni cu dînsul aici unde voi petrece vara. Îl voi da banî și vesminte de senior. Îl voi zice eu însu-mî cum are să se exprime. Voi aprinde imaginațiunea acestei femei, și cînd ea va începe a'l iubi, voi trimite pe țigancă, muma băiatului, aici să strige acestei femei în fața tuturor. „Dă-mî copilul! ce l'ai făcut? amantul tîu este copilul meu!

Iată planul infernal ce 'și-a imaginat această femeie. Ea păru fericită toată acea zi. Societatea petrecu timpul în grădină. O parte din cavaleri și dame esprimeră dorința a face o cavalcadă, dorința lor fuse împlinită. Afară de caii Postelnicului, destinați pentru aceste cavalcade, se aduseră încă șase, aceia destinați pentru serviciul câmpului. Aici se aflau șele de dame și de cavaleri.

Abia eșiră din sat și intrară pe o alee lungă, și începură a se întrece la goană, damele și cavalerii de o potrivă. Cursa lor fuse lungă, nicî un cavaler nu căzu, făcură mai mult de o oră de goană. Acum nu erau departe de Florești unde începuse a se forma tabăra oștirilor române

— Fiind-că suntem aici, zise unul din cavaleri, pentru ce nu vom merge la tabără.

— Să mergem, răspunseră zece voci de o dată.

Aceasta decise despre vizita în tabără; puseră caii în mers.

După o jumătate de oră, ajunseră la locul destinațiunii lor. Pe malul stâng al Prahovei, într'o întindere aproape de o oră, erau înălțate niște barace de pari și nuele învelite cu pae. Ar fi zis cine-va că aceste încăperi erau preparate pentru vite. Ploua înăuntru mai rău de cât afară; chiar după ce ar fi stat ploaia afară, înăuntru baracelor ploua încă. Toată oștirea nu se adunase încă aici.

Curioșii noștri se plimbau prin tabără, apoi descălicară la cortul unui general.

Acesta îi întâmpină cu destulă politețe. Câți-va din cavaleri îl cunoșteau.

Acolo vorba veni asupra taberii. Niște ofițeri le spuseră că această tabără fusese proiectată a se face, sub raportul așezărei, după sistemul frances; dar că ministrul oprise execuțiunea sub cuvânt că sistemul rus este mai bun. Ei găsiră în tabără o nemulțumire generală, atât din partea Moldovenilor cât și a Muntenilor. Aceste nemulțumiri purcedea parte din propagandele politice de partide, parte din răul traîu al ostașilor.

Ele se exprimară mai târziu într'un mod barbar și criminal. Tabăra se aprinse și arse de mai multe ori. Vorba se răspândise atunci că jumătate din soldații din tabără erau bolnavi. Cavalerii noștri abia găsiră două-zeci de bolnavi. Aceste zgomote erau născute de propaganda politică a partidei contrarii ideei unei tabere, o tabără formată din toată oștirea română, putea să tragă oare-cum în cumpăna conferințelor ce aveau misiunea să recunoască sau să respingă votul de la 24 Ianuarie.

Se înțelege că nu putea fi gustul acelora ce erau contrarii aceluï vot. Ast-fel ei nu cruțau nimic ca să desconsidere în ochii țării această concentrare a oștelor pe un singur punct. Ceia-ce este mai trist, este că chiar oamenii ce se zicea sprijinatorii aceluï vot, repetau acele zgomote, uniî din rea voință, alții din lipsa de reflecțiune matură asupra împrejurărilor de față. Lumea nu se guvernă cu inima, ci cu capul și cu inima. Ast-fel o lungă experiență ne învață că imperiul lumii a fost tot-d'a-una al celor ce calculă și simte tot d'odată. Dacă partida ideilor și oamenilor noi, în cei din urmă

anî, a pierdut, lucrul este că s'a servit mai mult cu inima de cât cu capul..

Cavalerii noştri se înturnaū către casă.

Astă-dată mergeaū încet; fie-care critica sau lăuda ceia-ce văzuse.

— Soldaţii sunt hrăniţi rău. Unde se duc atâtea bani? Zise principele Iordache.

— La contraccii, zise Serescu.

— Cel mai bun lucru ar fi, răspuse avocatul boerit, ca fie ce soldat să fie contracciiul faţă cu Statul pentru hrana gurii sale.

— Eşti revoluţionar, răspuse Serescu.

— Orî cum va fi, zise Elescu, este tot-d'auna o senzaţiune plăcută a vedea fiî de arme ai României într'o tabără!

— Să se bată cu lăcustele? zise Şer.

— De ce să avem această tristă idee! răspuse Elescu. Când auz pe uniî români ridiclând ideia de a apăra mor-mintele străbunilor, pare că auz nişte oameni născuţi în robie, cari tremură când se gândesc că poate să scuture lanţurile lor. Săb domniiceii bētrāni, itacestar pōpōr romān despārţit în douē, era de zece orî mai puţin la număr, şi cu toate acestea ei se luptaū contra inamicilor numeroşi pentru religie şi independenţa naţională. Spiritul de rezbel nu naşte, este rezultatul educaţiunei. Care sunt luptele la care capiî acestor douē state aū dus pe români contra apăsătorilor naţiunei, şi ei ar fi refuzat de a combate? Nicî una. Eū sunt sigur că oştirea Română astă-zî deşi mică în număr, deşi nedestulă ca să poată triumfa contra inamicilor numeroşi şi bine organizaţi, dar în orî-ce ocaziune, ar da un exemplu de curagiū şi ar muri toţi ca nişte martiri.

— Nu vĕz că am scāpa patria, sacrificānd ast-fel pe soldaţi.

— Şi cine ne opreşte a mări numărul soldaţilor? sub nume de oştirî neregulate, ai organiza pe picior de resbel? Nu sunt bani, veî răspunde. Oştirile neregulate nu costă mult. Nicî o lege nu ne opresce a le forma.

Călĕtoriî noştri ajunseră la malul Prahovei. Trebuia să treacă riul ca să apuce o cale mai directă către casă. Prahova, din cauza ploilor la munte, venise mare. O călă-

uză trecu înainte. Cavalcada, se coborî de o dată în rîu. Elena care mergea alături cu Elescu, lovi calul ce insista să stea să bea apă, calul și pierdu echilibrul, se poticni, apoi împins de iuțeala curentului, se răsturnă. Elena căzu în apă. Aceste rîuri de și nu sunt adânci; dar sunt rezezi și patul lor este așternut cu pietre mari, ast-fel că un om care ar cădea aici, răsturnat de iuțeala apei, lovit de pietre, este supus la orî-care pericol. Elena se amestecase cu curentul, un minut și capul ei era să se zdrobească de o piatră.

Alecsandru coborî dupe cal și se rezezi spre dînsa. El o prinse, o ridică, o purtă pe brațe către cel-alt mal. Pălăria ei de amazonă fugea cu rezeziune în josul rîului. Ea era palidă, părul ei cel frumos se desfăcuse și rîura plin de apă pe umerii săi. Elena însă nu băuse apă. Alecsandru o depuse pe o pajiște verde; damele ce trecuse rîul, descălecară și alergară la dînsa, care le întâmpină surizînd.

— Nu este nimic! zise ea. Nicî nu m'am lovit de pietre nicî apă n'am bîut... Grație d-îni Elescu.

Nu era timp de pierdut: Elena se aruncă din nou pe cal ast-fel cum era udă, și cavalcada porni înainte.

Etuncî ea și adusesese aminte că Elescu o prinsese în apă, o scosese afară, că prin urmare el o ținuse în brațe, o strînsese poate pe inima sa. Ea simți o rușine adîncă, și un fel de ură pentru acest om.

— Amîndoi suntem plini de apă, zise Alecsandru. Să punem caii în galop, ca să nu răcești!

Ei plecară în galop. Ceî alți îi imitară, dar după zece minute, începură să meargă la pas. Elena și Alecsandru se depărtară.

— Mulțumesc! zise Elena cînd caii se mai opriră pe cale. 'Mi-ai scăpat viața!.. Său nu știu dacă n'ar fi fost mai bine să nu fi avut pentru ce să-ți mulțumesc?..

— Pentru ce aceasta?

— Știe omul ce suferinți sunt ascunse în viitorul său? Crede-mă, domnule, cele mai fericite ființi omenești sunt acelea ce mor înainte de a sorbi toată cupa vieței lor. Ele mor regretate, căci n'au avut timpul a practica nicî binele nicî rîul. Sufletele lor rămân curate, ca în ziua în care au

venit pe pământ. Ori-cum, îți sunt obligată de acum înainte...
 Țmi-ai scăpat viața, poți dar să reclamî viața-mi, ori când
 vei voi.

— Numai D-zeu ȳa înapoi viața ce a dat oamenilor, zise
 Alecsandru. Apoi ar fi un lucru peste putința a voi aceasta.

Această viață de care vorbești este precioasă... dacă vei
 muri....

— Desul... înțeleg. Vrei să zici că dacă voi muri, vei
 muri asemenea... Crezi că aceste vorbe sunt noi pentru mine?
 Crezi că alții nu'mi le-a mai zis?... Ele mă dezgustă ca tot ce
 este minciună, ca tot ce este esagerațiune, ca tot ce este ri-
 dicul. Amicia nu cere nicî o dată un asemenea preț: atunci ea
 ar deveni o tiranie!...

— Amicia zici?

— Amorul, e tot una. Ce este amorul el însuși dacă nu
 o amicie între două secse! El se naște din admirațiunea, ce
 are o parte pentru cea-l-altă; din stîma, din respectul ce
 știe să inspire. Raporturile stabilite între aceste două părți,
 regulează gradul de simpatie, fac acea dragoste liniștită și feri-
 cită sau cea patimă furioasă și adîncă. Inșă cauzele ce'l nasc,
 admirațiunea, stîma, respectul, pot înceta cu termenul vieței
 unei părți, cu atît mai mult cînd vedem că ele încetează
 de multe ori în viață... Voi, tinerii de astă-zî, aveți capul
 plin de ideile romanelor moderne, un limbagiū propriū al
 lor, care de mult ce se înlătură de la natură și de mult ce
 s'a uzat, devine nesuferit.

— Ast-fel dar îmi permiți a'ți cere viața?

— Da, zise Elena.

— Nimic alt?

— Ce alt?

— Dacă îți ceream inima?

S'a văzut cazurî cînd o femeie a iubit pe acela care 'i-a
 scăpat viața, în romane.... Inșă să lăsăm la o parte aceste
 glume..., căci în adevăr nu pot a le lua alt-fel... și să mer-
 gem înainte

In acel moment Caterina venea pe calul său cu o repezi-
 ciune fabuloasă. Ea mergea bine pe cal, era solidă și ele-
 gantă; lăsase în urmă pe toți cei alți într'o întrecere ce a-

vură. Opri calul de departe; îl puse în treapăd, apoi la pas. i se apropie de Elena.

— 'Mi-ai făcut o frică mare, dragă Eleno, zise ea.

Te credeam înecatã... moartă chiar... Eū să mulțumesc domnului Alecsandru pentru că tea scăpat?... Dar să nu întârziem, vestmintele tale sunt udate... să mergem în galop!...

— Calul meu este ostenit, zise Alecsandru. Este aproape să stea... Și nu vë permit, două dame, a alerga singure.

— Te temî să nu ne fure? zise Caterina. Nu are cine. Bar este în urmă... abia mai suferă calul... Cată să știți că m'a ameiit cu complimentele... în cele din urmă, ne mai știind cu ce să mă compare, 'mî-a zis că sunt frumoasă ca un ananas!

Vorbind ast-fel se puse pe rîs.

— Dar Sofia? întrebă Elena.

— Domnișoara Sereasca?... Aceasta încă mă face să rîd cu manierele ei de parvenită. Bar îi zisese românește, că ar voi ca această cavalcadă să nu se mai termine; închipuiți-vă el care abia mai poate șede pe cal! Sofia 'i-a răspuns în franțuzește că nu cunoaște limba în care 'i-a vorbit!... Nu pot să o sufer!... a șezut doi ani la Praga, și a uitat limba părintească.

Încă ceva... mai frumos!.. Bar ne spunea că este cavaler bun; că poate face două-zeci și patru de ore pe cal (nu știu pentru ce nu două-zeci și opt?) că nu este cal pe care să nu 'l domesticeze; eū 'i-am propus să ne întrecem, a dat pintenî calului... calul plecă ca vîntul; dar se opri îndată. Bar perduse scările, se ținea de coamă și se coborîse pe gâtul calului.

— Oare ca să mergi și mai iute de cât calul te-ai coborît pe gâtul lui? îl întreba eū. Inchipuește-ți că s'a supărat!...

După câte-va minute vîzură casa. Soarele nu era departe de-a apune. El se culca în nori. Refrîngerile lui formaū niște valuri de aur și de rubin; o răcoare plăcută se răspîndea pe fața luncelor îmbălsămite. Umbrele serei se arătară pe sub dealuri.

Cele două dame, pe cai frumoși și sprinteni, treceau ca două vise poetice. Umbrele și razele păreau că să dispută cu voluptate să le deschiză sînul.

Elena, ale cărei bucle fură atât de maltrate la rîu, le lă-sase libere să fâlfâie în aer. Alecsandru nu se putea sătura de a privi. Caterina ea ênsă-și îi zise.

— Eleno! Cât ești de frumoasă!...

În fine ajunseră în curte. Cea d'ântêiú grije a Elenei fuse să-și schimbe vestimintele.

— Bărbată-meú o să mă mustre, zise ea lui Alecsandru, despărțindu-se ca să meargă să se schimbe. Are să afle ceia ce mi s'a întâmplat... dar nu-mi pasă... zioa de astă-zî a fost o zi frumoasă pentru mine, urmă ea, cu o voce tremurândă. La revedere, adăogă ea; apoi dispăru.

Cu toate acestea seara la masă nu fuse altă vorbă de cât de baia Elenei în Prahova, de caî, de rîuri, de înecăciunî. Ceî mai mulți spuseră cum li se întêmplase lor lucruri miraculoase și cum putură să scape ca printr'o minune. Pretutindenî omul este om. Pretutindenî acest rege trufaș al vîetuitoarelor, îl găsești aducêndu-ne aminte neîncetat despre puterea geniului său asupra lucrurilor; născocind cu imaginațiunea sa tot felul de succese în favoarea sa! Să fi ascultat pe acești născocitori, și să fi luat drept adevêr spusese lor, ai fi crezut că Olimpul este pe pămênt, că zeii s'au făcut oameni

Dar nimic nu fuse mai voios de cât căderea pe gâtul calului a D. Bar, ce Caterina spuse cu atâta spirit, cât era cu ce să omoare pe un om sub ridicul.

Bar ascultă în tăcere.

— Vom vorbi noi mâine! zise el în sine. Să înveți altădată să rîzi de acela ce îți oferă mâna, inima și o stare cobsală!..

Seara aceia se petrecu cu voioșie

Alecsandru rugă pe Elena să cânte la piano

— Te rog, zise ea, nu mă sili a face un lucru care mă ucide... De câte ori cânt câte ceva, sufer în urmă... Dar dacă îți mult... Să încere!...

Zise și se puse la piano.

Bar se duse la Serescu și îi zise:

— Am să îți vorbesc ceva serios. Poți să vii dupe mine?

— Da! zise Serescu, și amêndoî se duseră într'o cameră izolată.

CEREREA IN CASATORIE

Când amîndoi șezură, Bar deschise gura și cu o voce tremurândă îi zise:

— “De trei ani eram hotărât să mă însor... Voiam să iaș pe domnișoaaa Caterina.... Câte sacrifice nu am făcut, pentru această idee! această căsătorie a fost un mare sacrificiū din parte-mi, o milă, ca să zic așa, căci ea nu are nimic și eū sunt om de zece mi de galbeni venit. Cum a răspuns ea la o idee atāt de generoasă?.. A refuzat!.. Așa dar iată ce m'am socotit: să mă leapād de această idee. Și... D-ta ești un om care aprețuești talentele, averea... Știi cum se fac banii.... Domnișoara D-tale este o fată cu mînte.... Viū, și-ī cer mîna.

La aceste vorbe Serescu era să 'nebunească de bucurie. El era foarte bogat, dar parvenit; nu s'ar fi așteptat nici o dată să 'i ceară pe fie-sa unul ce era și bogat și boier de clasa āntēiū, deși nu mai sunt clase în Romānia; dar desprivilegiații se mîngāie încă cu clasele.

— Voiū intra cu neamul în neam de boieri mari! Iși zise el... Nu numai atāt; dar unde era să dau zestre patru mi de galbeni venit la altul, voiū da acestuia o mie, căci este bogat el ēnsuși, apoi se află într'o vērstă unde puținī mai pot să se īnsoare cu fete tinere!...

Bar crezu că tăcerea lui Serescu era motivată de un refuz pe care nu cuteza a 'i l spune. Care fu mirarea lui cānd vēzu că Serescu, fără a zice o vorbă, îi sārī dupe gāt și īncepu să 'i sārute.

— Bine! zise Bar, dar ar trebui să consulti și pe domnișoara?

— Sofia nu are voință... nu trebuie să aibă!.. Voi zice și va face!....

— Dar maică-sa?

— In casa mea nu cāntă găina.... Iată, mă duc să le comunic această noutate bună, īmpreună cu voințele mele.

Dupe zece minute Serescu se īnturnă cu femeia și fica sa.

— Postelnicul Bar a bine-voit și ī-a plăcut să se coboare a cere în căsătorie pe Sofia....

La aceste vorbe D-na Sereasca scoase un țipāt de bucurie.

— Bine am auzit? întrebă ea. Eă cum umblu cu dēnsa de doi ani în toate locurile doară se va găsi cineva s'o ceară!. m'am învrednicit!

— Bine! bine! răspuse Serescu... Și adresându-se către fie-sa. Priimești să eī pe D-nu Bar de bărbat?

— Cum va voi Papa!.. și vorbind ast-fel lăsă ochiī în jos.

(Va urma)

CATRE DOMNII ABONATI

Din cauza mutării și reinstalării tipografiei noastre de Sf. Gheorghe, numărul de față a întârziat de-a apare la timp. Numărul pe Iunie va apare la data fixată.

BIBLIOGRAFIE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A apărut și se află de vânzare la librăria editoare HAIMANN în *București*, precum și pe la principalele librării din Capitală și districte: *Conferințele Atheneului Român din București*:

DESPRE PREJUDIȚII de C. C. Arion

Aă apărut mai înainte:

Despre originile monedelor de Mihail. C. Suțu

Isterie și Ipnatism de Doctorul Buichi

Opiniunea publică de C. Disescu

Hatărul de N. Xenopol

Origina Alfabetului de D-r. M. Gaster

Carmen Sylva de G. Marian

Prețul fie cărei conferințe Lei 1.

